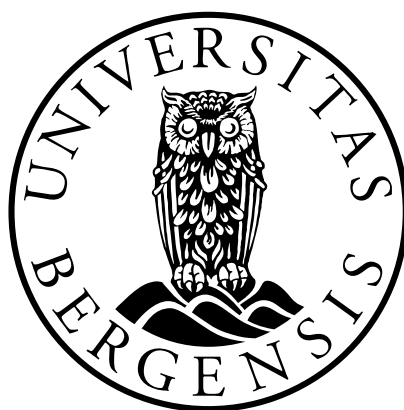


# Voldtektsstraffebudet

*Behov for lovendring?*

Kandidatnummer: 188

Antall ord: 14 968



JUS399 Masteroppgave  
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2019

# Innholdsfortegnelse

<b>1 Innledning .....</b>	<b>4</b>
1.1 Introduksjon av emne .....	4
1.2 Metode, avgrensninger og veien videre .....	5
<b>2 Avklaring av samtykkebegrepet .....</b>	<b>7</b>
2.1 Samtykkeaspektet ved straffeloven § 291 .....	7
2.2 Nærmere krav til et gyldig samtykke .....	8
<b>3 Hva regnes som voldtekt i dag? Straffeloven § 291.....</b>	<b>12</b>
3.1 Innledning.....	12
3.2 Seksuell omgang .....	12
3.3 Vold eller truende atferd .....	15
3.3.1 Vold.....	15
3.3.2 Truende atferd .....	16
3.3.3 Årsakssammenheng.....	17
3.4 Ute av stand til å motsette seg handlingen .....	18
3.4.1 Generelt .....	18
3.4.2 «Ute av stand» og samtykke.....	21
3.5 Seksuell omgang med seg selv eller andre.....	23
3.6 Skyldkravet.....	24
3.6.1 Innledning.....	24
3.6.2 Forsettlig voldtekt .....	25
3.6.3 Grovt uaktsom voldtekt.....	26
3.7 Sammenhengen med andre straffebud .....	27
3.8 Oppsummering .....	28
<b>4 Norges internasjonale forpliktelser .....</b>	<b>29</b>
4.1 Innledning.....	29
4.2 Den europeiske menneskerettskonvensjonen.....	29
4.3 Istanbul-konvensjonen .....	31

<b>5</b>	<b>Er dagens voldtektslovgivning tilstrekkelig? .....</b>	<b>34</b>
5.1	Tidligere vurderinger av samtykkeregulering .....	34
5.2	Finnes det tilfeller av ufrivillig seksuell omgang som faller utenfor? .....	36
5.3	Krav til et godt voldtektsstraffebud.....	39
5.4	Vil en samtykkeregulering senke terskelen for domfellelse?.....	41
5.5	Svensk lovendring i 2018.....	42
<b>6</b>	<b>Konklusjon.....</b>	<b>45</b>
	<b>Litteraturliste.....</b>	<b>47</b>

# 1 Innledning

## 1.1 Introduksjon av emne

Voldtekt er et alvorlig og omfattende samfunnsproblem. I 2018 ble det anmeldt 1758 voldtekter.<sup>1</sup> Mørketallene er store, og det er estimert at mellom 8000-16000 personer opplever voldtekt eller voldtektsforsøk hvert år.<sup>2</sup> I følge Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress har hele 9,4 % av alle kvinner og 1,1 % av alle menn blitt utsatt for voldtekt i løpet av livet.<sup>3</sup> Den vanskelige bevissituasjonen i voldtektssakene gjør at hele 80% av anmeldelsene ender med henleggelse.<sup>4</sup> Og av de sakene som ender i retten, domfelles svært få. Det er anslått at under 1 % av alle gjerningspersoner blir domfelt.<sup>5</sup>

Tallene over er uholdbart høye med tanke på hvor alvorlig forbrytelse voldtekt er. Det er en av de mest traumatiserende krenkelsene et menneske kan utsettes for, og fører ofte til omfattende og langvarige helseskader og plager.<sup>6</sup> Voldtekt er et sosialt og rettslig problem som må tas på alvor. Riksadvokaten har i sine mål og prioriteringer for 2019 trukket frem alvorlige seksuallovbrudd som en sakstype som skal gis forrang ved knapphet på ressurser ved etterforskning. Videre har regjeringen nylig utarbeidet en ny handlingsplan mot voldtekt.<sup>7</sup> Lovregler om voldtekt er et svært sentralt og viktig virkemiddel ved forebygging og bekjempelse av voldtekt. Lovtekstens definisjon av voldtekt vil avgjøre hva som skal regnes som straffbart. Innholdet i begrepet er således av stor betydning.

Frivillighet er utgangspunktet for alle seksuelle tilnærmelser. Samtykke er et uttrykk for frivillighet.<sup>8</sup> Dersom det foreligger et (gyldig) samtykke til seksuell omgang, foreligger det ikke en voldtekt. Nåværende voldtektsstraffebud i straffeloven § 291 inneholder tre likestilte handlingsalternativ som alle defineres som voldtekt.<sup>9</sup> Samtykke nevnes ikke eksplisitt i ordlyden, men de ulike handlingsalternativene er likevel samtykkeutelukkende da de krever et volds-, trussels- eller «ute av stand»-element. Formålet med reguleringen er å verne mot

---

<sup>1</sup> Handlingsplan mot voldtekt (2019-2022) s. 2

<sup>2</sup> NOU 2008: 4 s. 12

<sup>3</sup> Thoresen og Hjemdal (2014) s. 14

<sup>4</sup> Innst. 188 S (2017-2018) s. 1

<sup>5</sup> NOU 2008: 4 s. 12

<sup>6</sup> NOU 2008: 4 s. 12

<sup>7</sup> Rundskriv nr. 1/2019 punkt V og Handlingsplan mot voldtekt (2019-2022)

<sup>8</sup> NOU 1997: 23 s. 47

<sup>9</sup> Lov om straff, 20. mai 2005 nr. 28

ufrivillig seksuell omgang, og på den måten beskytte den seksuelle selvbestemmelsesretten og den personlige integritet.<sup>10</sup>

Amnesty International og FNs kvinnekomité<sup>11</sup> har gått hardt ut og kritisert Norge for ikke å ha innført en samtykkebasert voldtektslovgivning. Det vil si en lovgivning som definerer voldtekt ut fra det manglende samtykke til seksuell omgang. Amnesty har gått så langt at de hevder Norge ikke er i overensstemmelse med internasjonal rett.<sup>12</sup> Særlig etter #metoo-kampanjen har seksualisert vold fått et økt fokus, og spørsmålet om samtykkelovgivning har stått sentralt i den offentlige debatten. I en spørreundersøkelse fra Amnesty svarte 74 % av kvinnene at straffeloven må tydelig stadfeste at voldtekt er seksuell omgang uten samtykke.<sup>13</sup> Et stort flertall kvinner er dermed klar i sin tale. Samfunnets syn har gjennom tidene hatt stor betydning for voldtektsstraffebudets utforming.<sup>14</sup> En vurdering av straffelovgivningen på dette området er derfor høyst aktuell. Det vil i denne avhandlingen foretas en redegjørelse av om det er behov for lovendring av voldtektsstraffebudet med tanke på om det bør innføres samtykkekrav i gjerningsbeskrivelsen.

## 1.2 Metode, avgrensninger og veien videre

Avhandlingen benytter alminnelig juridisk metode for tolkning av rettsregler, med de særtrekk som gjelder for strafferettslig argumentasjon.<sup>15</sup> Det følger av Grunnloven § 96, Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 7 og straffeloven § 14 at domstolen ikke kan dømme noen for voldtekt uten hjemmel i lov, det vil si at den aktuelle handlingen omfattes av gjerningsbeskrivelsen i straffebudet.<sup>16</sup> I 2000 ble det gjennomført en fullstendig lovrevisjon av sedelighetskapittelet i straffeloven 1902.<sup>17</sup> Det ble foretatt terminologiske omleggelser og voldtektsstraffebudets handlingsalternativ ble vesentlig utvidet. Gjeldende rett i straffeloven 2005 er i hovedsak utformet med utgangspunkt i rettsstillingen etter lovrevisjonen. Tidligere rettspraksis og forarbeidsuttalelser har relevans og er benyttet.

---

<sup>10</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 210

<sup>11</sup> The United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW)

<sup>12</sup> Se Amnetyts internettsider <https://amnesty.no/voldtekt/samtykkelov> (sist sjekket 09.05.19)

<sup>13</sup> Se Dagbladets internettsider <https://www.dagbladet.no/nyheter/mener-norge-har-innfort-en-samtykkelov-som-sverige/69587804> (sist sjekket 09.05.19)

<sup>14</sup> Se Frøberg (2013) for en fremstilling av voldtektsstraffebudets historie

<sup>15</sup> Se Nygaard (2004)

<sup>16</sup> Kongeriket Norges Grunnlov, 17. mai 1814 og Konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (EMK)

<sup>17</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 111, Lov om endringer i straffeloven mv., 11. august 2000 nr. 76 og Almindelig borgerlig Straffelov, 22. mai 1902 nr. 10

Avhandlingen behandler den historiske utviklingen i liten grad, men de viktigste endringene etter lovrevisjonen i 2000 vil bli omtalt. Videre avgrenses avhandlingen mot de kollektive seksuallovbruddene og voldtekt av barn som reguleres i egne straffebud i §§ 299 følgende. Det vil heller ikke bli sett nærmere på medvirkning, forsøk eller konkursspørsmål da dette faller utenfor oppgavens tema. Videre avgrenses det mot strafferammene og straffereaksjonene ved voldtekt. Minstestraft for voldtekt til samleie i § 292 og grov voldtekt i § 293 er også utelatt. Den straffeprosessuelle siden av voldtekt, med unntak av bevisskravet, blir heller ikke drøftet nærmere da det ligger i utkanten av oppgavens problemstilling. Hovedfokus vil være på selve definisjonen av voldtekt i straffeloven § 291.

Hovedproblemstillingen er hvorvidt det er behov for en lovendring av voldtektsstraffebudet som innebærer samtykkekrav i gjerningsbeskrivelsen. For å ta stilling til problemstillingen er det viktig å ha klart for seg hva som menes med samtykke i denne sammenheng. I kapittel 2 blir det derfor foretatt en avklaring av samtykkebegrepet. For å kunne ta stilling til hvordan voldtektsstraffebudet *bør* se ut, kreves først god kunnskap om hva som regnes som voldtekt i dag. Det er tema i kapittel 3. Her blir vilkårene i voldtektsstraffebudet grundig gjennomgått. Det blir også sett nærmere på skyldkravet og voldtektsstraffebudets sammenheng med andre straffebud. Gjennom tilslutning til flere internasjonale konvensjoner har Norge fått internasjonale forpliktelser på seksuallovbruddenes område. Av særlig relevans er EMK og Istanbul-konvensjonen.<sup>18</sup> Kapittel 4 redegjør for disse forpliktelsene, og det blir avklart hvilket spillerom vi har for utformingen av et voldtektsstraffebud etter internasjonal rett.

Tema for kapittel 5 er om gjeldende voldtektslovgivning er tilstrekkelig. Det blir sett på tidligere vurderinger fra forarbeider, om det finnes tilfeller av ufrivillig seksuell omgang som faller utenfor dagens voldtektslovgivning, krav til et godt voldtektsstraffebud og om en samtykkeregulering vil senke terskelen for domfellelse. I tillegg vendes blikket mot det svenske voldtektsstraffebudet som nylig gjennomførte en lovendring i 2018. Avslutningsvis i kapittel 6 svarer jeg på problemstillingen om det er behov for en lovendring.

---

<sup>18</sup> Europarådets konvensjon 1. august 2014 om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner i nære relasjoner CETS 210 (Istanbul-konvensjonen)

## 2 Avklaring av samtykkebegrepet

### 2.1 Samtykkeaspektet ved straffeloven § 291

Dagens voldtektsstraffebud er regulert i straffeloven § 291, og lyder som følger:

«Med fengsel inntil 10 år straffes den som

- a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd,
- b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller
- c) ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv».

Samtykke er helt fundamentalt for mellommenneskelig samliv og er en sentral side ved den seksuelle selvbestemmelsesretten. Gjeldende utforming av voldtektsstraffebudet tar utgangspunkt i samtykkeutelukkende omstendigheter, og krever et volds-, trussel- eller «ute av stand»-element for at den seksuelle omgangen skal regnes som voldtekt. Selv om ikke samtykke eksplisitt nevnes i ordlyden, kan samtykke likevel få strafferettslig betydning i vurderingen av om straffebudet er overtrådt. Straffeloven inneholder ingen generell regel om samtykkets betydning for straffansvar. Det må likevel klart forutsettes av ordlyden i § 291 at seksuell omgang med (gyldig) samtykke ikke rammes av straffebudet og er lovlig.

Forarbeider bekrefter også dette ved å regne samtykke som en straffrihetsgrunn,<sup>19</sup> og vurderer samtykke som at gjerningsbeskrivelsen i voldtektsstraffebudet ikke er oppfylt.<sup>20</sup>

Grunnen til at det likevel er tema med lovendring, hvor et samtykkekrav innføres i selve gjerningsbeskrivelsen, er fordi gjeldende rett ikke alene regner et tilfelle uten samtykke for voldtekt. Det kreves som nevnt at en samtykkeutelukkende omstendighet foreligger. Når lovgivningen oppstiller samtykkeutelukkende omstendigheter, kan det gi uttrykk for at en person alltid er tilgjengelig når slike omstendigheter ikke foreligger, mens en samtykkeregulering innebærer at en person ikke er tilgjengelig før personen selv viser at vedkommende ønsker dette.<sup>21</sup> En lovendring vil dermed kunne tydeliggjøre at seksuell omgang uten samtykke er voldtekt, og muligens fange opp flere tilfeller. I tillegg vil den

---

<sup>19</sup> Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 107

<sup>20</sup> NOU 1997: 23 s. 46-47

<sup>21</sup> Leijonhufvud (2008) s. 63

seksuelle selvbestemmelsesretten bli tydeligere fremhevet gjennom et slikt eksplisitt krav om samtykke. Det er derfor viktig å ha klart for seg hovedtrekkene ved samtykke som straffrihetsgrunn, når det skal vurderes om det er behov for en lovendring.

Rettslig sett må det trekkes et skille mellom faktisk samtykke og gyldig samtykke. Skillet er avgjørende siden det bare er et gyldig samtykke som kan gjøre en seksuell omgang lovlig. Faktisk samtykke omfatter enhver form for kommunikasjon som har som meningsinnhold at man samtykker til noe, for eksempel utsagn som «jeg samtykker» og «ja», eller handlinger som en signatur, et nikk eller et smil.<sup>22</sup> Gyldig samtykke er derimot en kvalifisert form for faktisk samtykke, der det oppstilles visse nærmere krav samtykket må tilfredsstillere for at det skal kunne tillegges rettslig relevans.<sup>23</sup> Det nærmere innholdet av kravene fremgår av forarbeider og juridisk litteratur, og behandles i det følgende.

## 2.2 Nærmere krav til et gyldig samtykke

Det første kravet for et gyldig samtykke er at det er *frivillig*. Fra forarbeider fremgår det at samtykke er et uttrykk for frivillighet.<sup>24</sup> Med frivillighet menes det at den seksuelle omgangen ikke er fremtvinget gjennom vold eller truende atferd. Dersom man samtykker til seksuell omgang under slik tvang kan samtykket selvsagt ikke anses gyldig. Et klart eksempel på hvor samtykket *ikke* var frivillig fremgår av Rt. 2006 s. 828: Etter å ha blitt utsatt for vold uttalte fornærmede at «tiltalte skulle få den sex han ville ha» (avsnitt 7).

Videre må samtykket *foreligge på gjerningstidspunktet* for at det skal betraktes som gyldig.<sup>25</sup> Det vil si tidspunktet når den seksuelle omgangen fullbyrdes. Et etterfølgende samtykke etter at den ufrivillige seksuelle omgangen er gjennomført, er derfor ikke tilstrekkelig. Det samme gjelder for samtykke som kommer til underveis i den seksuelle omgangen.<sup>26</sup>

Det neste kravet for gyldig samtykke går ut på at det må være *avgitt*. Et hypotetisk samtykke hvor gjerningspersonen tenker at den andre personen hadde samtykket til seksuell omgang dersom gjerningspersonen hadde spurt, regnes ikke som avgitt.<sup>27</sup> Ellers er det ikke fastsatt nærmere formkrav. Det finnes derfor et stort spekter av måter samtykke kan gis på, noe som

---

<sup>22</sup> Jacobsen (2019) s. 128

<sup>23</sup> Jacobsen (2019) s. 128

<sup>24</sup> NOU 1997: 23 s. 47

<sup>25</sup> Andenæs, Rieber-Mohn og Sæther (2016) s. 205

<sup>26</sup> Jacobsen (2019) s. 136

<sup>27</sup> Gröning, Husbø og Jacobsen (2016) s. 219-220



ble illustrert over i punkt 2.1 gjennom eksempler på faktisk samtykke. Veien frem mot seksuell omgang består ofte av gradvis økende intimitet som skjer uten mer eksplisitt kommunikasjon.<sup>28</sup> Et samtykke kan da uttrykkes indirekte gjennom konkludent atferd. For eksempel kan man indikere et samtykke til seksuell omgang gjennom å kle av seg og legge seg i sengen. Grunnet de mange måtene et samtykke kan avgis på, kan det være vanskelig å avgjøre når samtykket er gyldig. Til illustrasjon av et tilfelle hvor fornærmede klart *ikke* hadde avgitt samtykke er HR-2018-568-A. Her hadde fornærmede våknet av en mann som lå over henne og var i gang med å gjennomføre et samleie.

Samtykket må også *dekke den seksuelle omgangen*. Det er ikke alltid partene er tydelige overfor hverandre om hvilke seksuelle aktiviteter de tenker skal skje. I slike tilfeller hvor samtykkets innhold ikke nærmere fremgår, må det klarlegges hva det er avgitt samtykke til.<sup>29</sup> Tolkningen tar utgangspunkt i hva et samtykke til seksuell omgang normalt innebærer. Et eksempel på hvor samtykke *ikke* dekket den seksuelle omgangen er Rt. 2005 s. 663. Her hadde partene hatt gjensidig oralsex før fornærmede sovnet. Etter at fornærmede sovnet gjennomførte gjerningspersonen et kortvarig samleie med henne. Fornærmede hadde i forveien vært tydelig om at hun ikke ønsket å ha samleie. Det tidligere samtykket om oralsex dekket dermed ikke samleiet. I tilfeller hvor partene ikke er like tydelige kan det bli problematisk å avgjøre om samtykket dekker den seksuelle omgangen.

Videre må samtykket være *informert*. Det innebærer at den som avgir samtykke må være tilstrekkelig informert om relevante forhold. Hvor mye informasjon som kreves avhenger blant annet av de konkrete omstendighetene rundt handlingen, og hvor inngripende de er overfor den enkelte.<sup>30</sup> Kravet kan være vanskelig å avgjøre siden man kan ha en rekke ulike grunner som avgjørende betingelser for å ha seksuell omgang med en annen, og disse kan vise seg å svikte. For eksempel kan mulige sviktende betingelser være falske løfter om ekteskap, uriktige påstander om å være rik og velstående og tilbakehold av informasjon om at man er steril overfor en som tar initiativet til seksuell omgang for å bli gravid.<sup>31</sup>

Et ytterligere krav til gyldig samtykke går ut på at samtykket må være avgitt av noen som er *samtykkekompetent*. I straffeloven er virkningen av samtykket gjort avhengig av bestemte aldersgrenser. I § 302 fremgår den seksuelle lavalderen, som er 16 år. Barn under 16 år kan

---

<sup>28</sup> Asp (2010) s. 112

<sup>29</sup> Gröning, Husabø og Jacobsen (2016) s. 220

<sup>30</sup> Jacobsen (2019) s. 139

<sup>31</sup> Jacobsen (2019) s. 139

ikke gi straffriende samtykke til seksuell omgang med andre personer.<sup>32</sup> Dersom det er snakk om seksuell omgang med barn under 14 år rammes handlingen uten videre som voldtekt etter straffeloven § 299. Det finnes imidlertid et unntak fra disse bestemmelsene i § 308, hvor straffen kan falle bort dersom de involverte er omtrent jevnbyrdig i alder og utvikling.

Utenom aldersgrenser opereres det ikke med andre faste kriterier for om noen er samtykkekompetent. Evnen til å forstå situasjonen og konsekvensene av samtykke kan likevel være kraftig svekket på grunn av psykisk sykdom eller rus. For å avgjøre om noen er samtykkekompetent må det da foretas en konkret vurdering ut fra hva det samtykkes til og hvordan personens forståelse og vurderingsevne er påvirket.<sup>33</sup> Dommen i HR-2018-675-A er et klart eksempel på et tilfelle hvor fornærmede *ikke* var samtykkekompetent. Her hadde gjerningspersonen hatt samleie med en kvinne som han hadde lurt til å ta Rivotril, slik at hun var ute av stand til å motsette seg handlingen. Grensen for hvem som er samtykkekompetent er likevel langt fra klar, og det kan finnes en rekke mellomtilfeller som er vanskelig å avgjøre.

Et helt avgjørende krav er at samtykket *ikke må være trukket tilbake*. I kraft av den seksuelle selvbestemmelsesrett kan man fritt tilbakekalle et samtykke til seksuell omgang. Dersom den seksuelle omgangen da likevel blir utført, vil den være rettsstridig. Dommen i HR-2018-1340-U illustrerer et tilfelle hvor samtykket *var* tilbaketrasket. I saken hadde fornærmede først foreslått til gjerningspersonen at de skulle ha et analt samleie, men da samleiet ble for smertefullt for henne og hun ville avbryte, ble det ikke respektert av gjerningspersonen. Ellers fremgår ingen nærmere krav om hvordan et samtykke må tilbakekalles. Det kan derfor fort oppstå en villfarelsessituasjon for den ene parten dersom motparten tilbakekaller samtykket på en uklar måte.

Til slutt må *sentrale forutsetninger for samtykket ikke være bortfalt*. Dersom en gyldig forutsetning for samtykket åpenbart ikke lengre er til stede, faller samtykket bort.<sup>34</sup>

Redegjørelsen av de nærmere kravene viser at det kan være vanskelig å avgjøre hvilke tilfeller det foreligger et gyldig samtykke med straffriende virkning. Kravene gir også en pekepinn på hvordan lovgiver kan definere det nærmere innholdet i et samtykkekrav ved en lovendring. Den største utfordringen med en lovendring vil nettopp være hva som skal ligge i et samtykke. Dette bør derfor problematiseres i større grad enn debatten har gjort så langt. Er det

---

<sup>32</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 242

<sup>33</sup> Gröning, Husabø og Jacobsen (2016) s. 222

<sup>34</sup> Gröning, Husabø og Jacobsen (2016) s. 222

i det hele tatt mulig for lovgiver å definere et tydelig samtykke? Jeg kommer tilbake til denne tematikken i punkt 5.3. For å kunne avgjøre hvordan voldtektsstraffebudet *bør* se ut, kreves først en god forståelse av hva som regnes som voldtekt i dag.

# 3 Hva regnes som voldtekt i dag?

## Straffeloven § 291

### 3.1 Innledning

Voldtekt til seksuell omgang reguleres som nevnt foran i straffeloven § 291. Straffebudet inneholder tre likestilte handlingsalternativ som alle defineres som voldtekt. Felles for disse handlingsalternativene er vilkåret om «seksuell omgang», og videre at den seksuelle omgangen er oppnådd på en måte som ikke respekterer fornærmedes seksuelle selvbestemmelsesrett. Det kan enten skyldes at gjerningspersonen benytter «vold eller truende atferd» (bokstav a og c), eller at fornærmede var «ute av stand til å motsette seg handlingen» (bokstav b). Forutsetningen i bokstav a og b er at den seksuelle omgangen finner sted mellom gjerningsperson og fornærmet, mens bokstav c åpner for at lignende handlinger med seg selv eller andre omfattes. Straffebudet er kjønnsnøytralt siden ordlyden «den som» ikke innebærer noen avgrensning på hvem som kan bryte det. I det følgende blir vilkåret om «seksuell omgang» og de tre ulike handlingsalternativene redegjort. Det blir i denne sammenheng sett på hvordan samtykke vurderes etter gjeldende rett. Spørsmålet om en innføring av samtykkekrav i gjerningsbeskrivelsen vil medføre en realitetsforskjell fra gjeldende regulering, kommer jeg tilbake til i kapittel 5.

### 3.2 Seksuell omgang

Straffeloven kapittel 26 om seksuallovbrudd inneholder ulike grunnbegreper – *seksuell omgang*, *seksuell handling* og *seksuell atferd* – som markerer et skille mellom seksualforbrytelsenes ulike alvorlighetsgrader. Ved lovrevisjonen i 2000 ble det foretatt en terminologisk omlegging av begrepene.<sup>35</sup> «Utuktig omgang», «utuktig handling» og «utuktig atferd» ble endret til «seksuell omgang», «seksuell handling» og «seksuell atferd». Fra forarbeider fremgår det at det i hovedsak bare var termene som ble endret, ikke innholdet.<sup>36</sup> Likevel har det vært en viss utvidelse av begrepet *seksuell omgang* gjennom rettspraksis,

---

<sup>35</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) punkt 3.1

<sup>36</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 211

særlig når det kommer til innføring av fingre i skjede.<sup>37</sup> Rettspraksis og behandling av begrepene før moderniseringen er uansett relevant ved fastleggelsen av innholdet i dagens rettsstilstand. Grunnbegrepene er helt sentrale for å forstå rekkevidden av voldtektsstraffebudet, men de er også viktige for forholdet mellom voldtektsstraffebudet og andre tilknyttede straffebud, som fremgår av punkt 3.7.

For at det skal foreligge en voldtekt kreves det at de seksuelle aktivitetene utgjør *seksuell omgang*, som er det øverste nivået i seksualforbrytelsenes alvorlighetsgrad. Seksuell omgang omfatter de mest intime formene for seksuell aktivitet.<sup>38</sup> Begrepet omfatter særlig samleie, men også samleielignende forhold. Tidligere var samleiebegrepet legaldefinert i loven, og ved utmåling av minstestraff for voldtekt fikk samleie selvstendig betydning ved at det ble vurdert i hvilken grad det var gjennomført samleie, jf. straffeloven 1902 §§ 206 og 192 andre ledd. Legaldefinisjonen av samleie ble ikke videreført. Fra forarbeider fremgår det at departementet ønsket å knytte rettsvirkningene direkte til utvalgte gjerninger, fremfor å gå veien om en definisjon av samleiebegrepet.<sup>39</sup> Selv om samleie er nevnt i overskriften til straffeloven § 292 om minstestraff, har ikke begrepet selvstendig innhold i paragrafen. Samleiebegrepet krever derfor ikke en egen avklaring.

Som samleielignende forhold, og dermed som *seksuell omgang*, omfattes en rekke ulike seksuelle aktiviteter. Blant annet medregnes suging og slikking av kjønnsorganer,<sup>40</sup> og ensidig eller gjensidig masturbasjon.<sup>41</sup> Innføring av en eller flere fingre i skjede eller endetarmsåpning omfattes også.<sup>42</sup> Det samme gjelder fysisk berøring mellom blottede kjønnsdeler.<sup>43</sup> Videre har praksis medregnet tilfeller der en mann fører sin blottede penis mellom kvinnens lår og holder eller beveger det til han får sædavgang.<sup>44</sup> For samleiebevegelser mot en annens blottede mage eller seteparti gjelder tilsvarende.<sup>45</sup> Seksuell

---

<sup>37</sup> I Rt. 1961 s. 1317 ble finger i skjede regnet som seksuell handling, men i Rt. 1985 s. 202 ble det regnet som seksuell omgang. Rt. 2008 s. 917 forutsetter at det kan foreligge seksuell omgang selv uten innføring av finger

<sup>38</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 211

<sup>39</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 213

<sup>40</sup> Rt. 2013 s. 751

<sup>41</sup> Rt. 1991 s. 554 og Rt. 1921 s. 827

<sup>42</sup> Rt. 1989 s. 517 og Rt. 1990 s. 319

<sup>43</sup> Rt. 1970 s. 1110

<sup>44</sup> Rt. 2002 s. 436

<sup>45</sup> Ot.prp. nr. 20 (1991-1992) s. 14

omgang krever imidlertid ikke at handlingen må være seksuelt motivert.<sup>46</sup> Det kan heller ikke oppstilles et krav om hudkontakt.<sup>47</sup>

Tilfeller hvor det bare er utført en *seksuell handling* eller det er snakk om *seksuelt krenkende atferd* faller utenfor voldtektsstraffebudet. Her gjelder egne regler i blant annet straffeloven §§ 297 og 298. Siden seksuell omgang avgrenses nedad mot seksuell handling må dette skillet klargjøres. *Seksuell handling* omfatter de fleste tilfeller av seksuell trakassering som gir seg utslag i fysiske handlinger mot fornærmede.<sup>48</sup> Typiske eksempler er beføling av en annens bryster eller kjønnsorganer. Grensedragningen mellom seksuell omgang og seksuell handling kan være særlig utfordrende å trekke når det gjelder sistnevnte eksempel. Fra forarbeider fremgår det at forholdet skal likestilles med masturbasjon og regnes som seksuell omgang dersom bevegelsen har en viss intensitet.<sup>49</sup> Men hva som menes med «en viss intensitet» er ikke opplagt.

I nyere tid har rettspraksis drøftet grensedragningen mer presist. I HR-2017-968-A var spørsmålet om handlemåten, hvor faren hadde gnidd sin erigerte penis mot datterens rygg og hennes bak utenpå nattkjole og truse, skulle anses som seksuell omgang eller seksuell handling. Høyesterett presiserte at det må foretas en skjønnsmessig vurdering når det ikke foreligger rettspraksis som avgjør hva handlemåten skal klassifiseres som. Vurderingstemaet er om forholdet er samleielignende, eller kan sies å være et samleiesurrogat. Av relevante momenter nevnes «[g]raden av intimitet ..., intensitet, varighet, sammenheng, alder og aldersforskjell» (avsnitt 50). Høyesterett mente forholdet i saken lå i grenseområdet, men kom til at det kvalifiserte til seksuell omgang.

Forutsetningen i det videre er at det er gjennomført seksuelle aktiviteter som kvalifiserer til *seksuell omgang*.

---

<sup>46</sup> Rt. 2012 s. 1103

<sup>47</sup> HR-2017-968-A

<sup>48</sup> Matningsdal (2016) s. 274

<sup>49</sup> Ot.prp. nr. 20 (1991-1992) s. 14

## 3.3 Vold eller truende atferd

### 3.3.1 Vold

For å bli regnet som voldtekt etter straffeloven § 291 bokstav a kreves det at gjerningspersonen «skaffer seg» den seksuelle omgangen ved «vold» eller «truende atferd». Mange forbinder gjerne den «typiske» voldtekt med at gjerningspersonen benytter fysisk vold mot fornærmede. Voldtekt består også av ordet *vold*, som er et svært vidt begrep. Voldsbegrepet inkluderer alle former for maktanvendelse mot fornærmedes kropp.<sup>50</sup> Et typisk tilfelle av vold i denne sammenheng er tilfellet i HR-2018-1340-U. Her brukte gjerningspersonen sin kroppsvekt for å hindre fornærmede i å motsette seg den seksuelle omgangen. Fornærmede turte ikke å gjøre noe mens hun ble holdt nede. Vold krever dermed ikke at fornærmede faktisk har satt seg til motverge. Terskelen ligger lavt og begrepet omfatter alle grader av vold fra det å ta tak rundt offeret og holde vedkommende fast, til slag, spark, kvelertak og bruk av våpen.<sup>51</sup> Vold er et relativt begrep, det beror derfor på de konkrete omstendighetene i saken om vilkåret er oppfylt.<sup>52</sup> Det er flere faktorer som kan ha betydning for hvordan en handling oppfattes, for eksempel kan både alder, sårbarhet, omgivelsene og relasjonen mellom de involverte ha betydning.<sup>53</sup>

Når terskelen ligger såpass lavt vil nesten all form for fysisk inngrep mot en annen persons kropp omfattes. Det må likevel oppstilles en nedre grense for hva som regnes som vold. Siden et voldselement også kan inngå i et frivillig samleie, kan ikke den nedre grensen alene trekkes ut fra graden av fysisk maktbruk. Grensen må avgjøres ut fra den nærmere meningen med å benytte fysisk makt, og det er hovedsakelig maktbruk uten samtykke som utgjør *vold*.<sup>54</sup> Dette viser hvor sentralt samtykke står i vurderingen av om straffebedet er overtrådt etter gjeldende rett, selv om det ikke fremgår eksplisitt av ordlyden. For eksempel vil det at man holder hardt rundt en annen kunne inngå i et frivillig samleie. I Rt. 1989 s. 979 ble derimot slik maktbruk regnet som vold. I saken tok gjerningspersonen tak rundt sin 16 år gamle niese og klemte henne hardt inntil seg, før han dro ned glidelåsen på buksen og stakk en eller to fingre inn i

---

<sup>50</sup> NOU 1997: 23 s. 47

<sup>51</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 25

<sup>52</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 111

<sup>53</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 438

<sup>54</sup> Jacobsen (2019) s. 93

hennes vagina. «Når domfelte tok tak rundt piken og klemte henne hardt inntil seg ..., må utukten anses fremtvunget ved vold i lovens forstand» (s. 980).

Et annet eksempel som illustrerer den nedre grensen er Rt. 1993 s. 1302. Her ble det uttalt at voldtektsstraffebudet krever «at den utuktige omgang er fremtvunget 'ved vold eller ved å fremkalle frykt for noens liv og helse'. At fornærmede verbalt har gitt uttrykk for at seksuelt samvær ikke ønskes, er ikke tilstrekkelig dersom det ikke i situasjonen forelå slik kvalifisert tvang som nevnt» (s. 1304). Dommen avspeiler at manglende samtykke alene ikke er tilstrekkelig, men at det må foreligge en minimum av maktbruk for at vilkåret om *vold* skal være oppfylt.

### 3.3.2 Truende atferd

Det regnes også som voldtekt etter bokstav a dersom gjerningspersonen skaffer seg den seksuelle omgangen ved «truende atferd». Begrepets nærmere innhold fremgår ikke av lovteksten. Alternativet kom inn i loven ved revisjonen i 2000, med formål om «å styrke kvinners rettsvern mot seksuelle overgrep og betyr en betydelig lovteknisk forenkling».<sup>55</sup> Formuleringen erstattet vilkåret om «å fremkalle frykt for noens liv eller helse», og innebar en utvidelse fra den tidligere rettstilstanden hvor også andre trusler nå omfattes.<sup>56</sup> Begrepet er relativt, i likhet med voldsbegrepet.<sup>57</sup> *Truende atferd* går likevel lengre enn vilkåret om vold. Det er for det første uten betydning om trusselen skjer ved muntlige utsagn eller gjennom handling. Det kan være tilstrekkelig for domfellelse at gjerningspersonen gjennom sine bevegelser, mimikk, kroppsholdning eller blikk fremstår som truende.<sup>58</sup> Videre er det ikke nødvendig at trusselen er rettet mot fornærmede selv, det er tilstrekkelig at gjerningspersonen truer med å skade personer som står fornærmede nær.<sup>59</sup> Det er heller ikke et krav om at trusselen må gjelde straffbare forhold, også trusler om å sette ut rykter om fornærmede eller politianmeldelse kan etter omstendighetene omfattes.<sup>60</sup>

I likhet med voldsbegrepet må det innfortolkes en nedre grense for hva som kan regnes som truende atferd. Fra forarbeider fremgår det at jo mindre alvorlig trusselen er, desto mindre

---

<sup>55</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 33

<sup>56</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 111

<sup>57</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 111

<sup>58</sup> Høgberg og Salomonsen (2010) s. 222

<sup>59</sup> Rt. 2002 s. 889

<sup>60</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 111



sannsynlig vil det være at den har vært årsaken til den seksuelle omgangen.<sup>61</sup> Grensen kan likevel ikke alene trekkes ut fra årsakssammenhengen. Det avgjørende er om de handlingene gjerningspersonen sin handlemåte skaper frykt for, er så alvorlig at fornærmedes handlingsvalg rimeligvis blir påvirket, og på den måten utgjør et angrep på fornærmedes seksuelle selvbestemmelsesrett.<sup>62</sup> I tilfeller hvor det ikke benyttes en særlig belastende trussel, vil den andre personen i kraft av sin seksuelle selvbestemmelsesrett fritt kunne avvise den seksuelle omgangen. Det kan likevel oppstå vanskelige avklaringssituasjoner. For eksempel et tilbud om livsnødvendige ting som mat eller vask. Her er det vanskelig å avgjøre om noen opptrer truende, eller bare gir den andre et tilbud vedkommende kan ha interesse i.

### 3.3.3 Årsakssammenheng

Bokstav a i voldtektsstraffebudet krever at gjerningspersonen ved vold eller truende atferd «skaffer seg» seksuell omgang. Frem til lovrevisjonen i 2000 ble begrepet «tvinger» benyttet. Bakgrunnen for endringen var å forhindre for mye fokus på fornærmedes atferd og valgmuligheter.<sup>63</sup> Vilkåret *skaffer seg* krever en årsakssammenheng mellom voldsutøvelsen eller den truende atferden og den seksuelle omgangen.<sup>64</sup> Utgangspunktet er at den seksuelle omgangen er en følge eller konsekvens av gjerningspersonens voldshandlinger eller truende atferd, og at det helt åpenbart aldri har vært samtykket til handlingen. Det er dermed fortsatt et element av tvang i bestemmelsen. Et eksempel på hvor årsakssammenheng er lett å bekrefte er ved overfallsvoldtekter. Det vil si en voldtekt hvor fornærmede, uten noen forutgående kontakt, blir overmannet av en fremmed gjerningsperson som tiltvinger seg samleie og deretter forsvinner.<sup>65</sup> Volden eller trusselen vil her være årsaken til at den seksuelle omgangen er oppnådd, og det foreligger klart ikke samtykke.

Det er sikker rett at seksuell omgang man gyldig samtykker til ikke rammes av § 291, selv om det skulle være et volds- eller trusselselement innblandet. Hvis det inngår i det gyldige samtykket at den seksuelle omgangen skal være voldsom, vil ikke årsakssammenhengen være oppfylt og det foreligger heller ikke en voldtekt.<sup>66</sup> Vurderingen av om et samtykke er gyldig har dermed betydning for om årsakssammenhengen er oppfylt. I enkelte tilfeller hvor det både

---

<sup>61</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 111

<sup>62</sup> Jacobsen (2019) s. 100

<sup>63</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 111

<sup>64</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 111

<sup>65</sup> Rt. 2003 s. 625 avsnitt 8

<sup>66</sup> Jacobsen (2019) s. 129

foreligger voldsbruk og et element av samtykke kan det være vanskelig å avgjøre om volden eller samtykket er årsaken til den seksuelle omgangen, og således om samtykket i det hele tatt kan anses gyldig. I tilfeller hvor det er åpenbart at samtykkets motivasjon er å unngå ytterligere vold, vil ikke samtykket anses gyldig. Volden vil da være årsaken til at gjerningspersonen skaffet seg den seksuelle omgangen. Et eksempel er Rt. 2006 s. 828. Her hadde gjerningspersonen slått til fornærmede i ansiktet med knyttet hånd, før han kommanderte henne til å ta av seg klærne. Han festet også stripes rundt handleddet hennes, men uten at hendene ble bundet sammen. I den sammenheng uttalte fornærmede at «tiltalte skulle få den sex han ville, bare han ikke bandt henne» (avsnitt 7). Dersom volden utøves først etter at den frivillige seksuelle omgangen er avsluttet vil den aldri ha virket med. Tilfellet faller klart utenfor voldtektsstraffebudet, men straffansvar kan eventuelt rettes mot den etterfølgende voldsbruken alene.

## **3.4 Ute av stand til å motsette seg handlingen**

### **3.4.1 Generelt**

Etter straffeloven § 291 bokstav b regnes det som voldtekt dersom gjerningspersonen har seksuell omgang med noen som befinner seg i en hjelpeløshetstilstand, herunder er «bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen». Før lovrevisjonen i 2000 var tilfellene i bokstav b regulert i en atskillig mildere straffetrussel i straffeloven 1902 § 193 første ledd. Lovgiver ønsket å markere «at slike forhold kan være like alvorlige som dem som tradisjonelt er bedømt som voldtekt».<sup>67</sup> Videre presiserte lovgiver at bokstav b videreførte gjerningsbeskrivelsen og tok ikke sikte på noen realitetsendring. Rettspraksis knyttet til § 193 er derfor fortsatt av betydning.

Bokstav b retter seg mot tilfeller hvor man har seksuell omgang med noen som ikke engang har tatt stilling til den seksuelle omgangen da den ble gjennomført. Et eksempel er Rt. 2006 s. 37. Her hadde gjerningspersonen holdt fornærmedes penis og tatt den inn i sin munn mens fornærmede sov. Fornærmede var klart «ute av stand til å motsette seg handlingen». Fokuset i disse sakene flyttes dermed i større grad over på fornærmedes forhold sammenlignet med bokstav a og c, som dreier seg om måten gjerningspersonen opptrer på for å oppnå seksuell omgang.

---

<sup>67</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 111

I motsetning til bokstav a og c gjelder det ikke noe krav om årsakssammenheng.<sup>68</sup> Her er det tilstrekkelig at gjerningspersonen *har* seksuell omgang med noen som er i en hjelpeløshetstilstand. Hvis den seksuelle omgangen finner sted under slike omstendigheter er det altså uten betydning om fornærmede ville ha samtykket til handlingen under andre omstendigheter.<sup>69</sup> Dette utgangspunktet må imidlertid modifieres litt, se punkt 3.4.2.

De aktuelle hjelpeløshetstilstandene som fremgår av ordlyden er «bevisstløs» og «av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen». Det første alternativet er mest konkret. Etter naturlig språkbruk omfatter *bevisstløs* tilfeller hvor noen har mistet bevisstheten, for eksempel på grunn av besvimelse. Begrepet omfatter ikke bare tilfeller hvor noen har mistet bevisstheten på grunn av sykdom eller ytre påvirkning, søvn omfattes også.<sup>70</sup> Derfor omtales ofte tilfeller som rammes av bokstav b som «sovevoldtekter». Sovevoldtektene utgjør en stor del av rettspraksisen som foreligger i tilknytning til bokstav b, og det er ikke uvanlig at de er festrelaterte. I Rt. 2013 s.193 hadde gjerningspersonen seksuell omgang med fornærmede, som på grunn av søvn og beruselse var ute av stand til å motsette seg det. Høyesterett uttalte saken som «en nokså typisk overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav b» (avsnitt 29). Det påvirker ikke gjerningspersonens straffansvar at fornærmede ikke setter seg til motverge mot handlingen idet vedkommende våkner.<sup>71</sup>

Rt. 2000 s. 40 gjelder en svært alvorlig sak hvor gjerningspersonen hadde seksuell omgang med flere kvinner etter å ha gitt dem berusende eller bedøvende midler slik at de ble bevisstløse og falt i dyp søvn. Dommen illustrerer den nære sammenhengen mellom rusmiddelinntak og søvn, og viser at tilfeller hvor noen har mistet bevisstheten som følge av rusmiddelinntak er inkludert. Personer som er bevisstløse som følge av selvforskyldt rus er også vernet.<sup>72</sup>

For rustilfellene må det likevel trekkes en nedre grense for hvilke tilstander som regnes som tilstrekkelig inngående til at de dekkes av bokstav b.<sup>73</sup> Det kan oppstilles et spørsmål om hvor ruset man må være før man ikke lengre anses samtykkekompetent til å gi et gyldig samtykke. Mange tilfeller av samtykkebasert sex foregår blant parter som er lettere beruset, for eksempel

---

<sup>68</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 216

<sup>69</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 216

<sup>70</sup> Matningsdal (2016) s. 191-192 og Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 216

<sup>71</sup> HR-2018-1903-U

<sup>72</sup> Rt. 2014 s. 459

<sup>73</sup> Jacobsen (2019) s. 203

i festsammenheng. Hensynet til den seksuelle selvbestemmelsesretten tilsier at det ikke foreligger voldtekt i alle slike tilfeller. Motsatt ville gitt en alt for vidtrekkende voldtektslovgivning. Svaret på hvor ruset man må være for å ikke lenger anses samtykkekompetent, er imidlertid uklart. Rettspraksis gir ikke veiledning i grensedragningen. Og uttalelser i juridisk litteratur gir heller ikke særlig hjelp. Det er svært uheldig at den nærmere grensen for samtykkekompetanse er så uklar. Særlig siden mange situasjoner hvor rus og sex er innblandet oppleves som normalt.

Ved utøvelse av den seksuelle selvbestemmelsesretten kan man selv bestemme om den seksuelle omgangen er ønskelig, og slik sett selv «motsette seg handlingen» dersom den ikke er det. Andre alternativ i bokstav b verner de som «av andre grunner [er] ute av stand til å motsette seg handlingen». Kriteriene er vage. Det finnes en rekke ulike situasjoner som indikerer at man er ute av stand til å motsette seg seksuell omgang. Forarbeider er relativt kortfattet, men nevner eksempler som fysiske funksjonsnedsettelse, psykiske forhold eller lignende.<sup>74</sup> Det som gjør grensedragningen vanskelig er at de ulike typetilfellene kan forekomme i ulike grader.<sup>75</sup> Siden ordlyden ikke gir nærmere veiledning, kan alternativ b sitt innhold være svært vanskelig å fastlegge.

Et eksempel på en fysisk funksjonsnedsettelse som klart omfattes av ordlyden er lammelse i beina. En annen tilstand som omfattes etter rettspraksis er cerebral parese.<sup>76</sup> Men hvor mye kreves det egentlig før man kan si at noen er ute av stand til å motsette seg handlingen? I Rt. 1993 s. 963 var fornærmede overstadig beruset. Hun lå på siden i sengen og kastet opp i en bøtte mens gjerningspersonen gjennomførte den ufrivillige seksuelle omgangen. Dommen trekker i retning av at enkelte tilfeller hvor fornærmede mangler psykisk evne til å gjøre motstand omfattes. Videre har også tilfeller av sterk angst blitt medregnet. I Rt. 2003 s. 495 hadde fornærmede stanset en bil hun trodde var en taxi. Da hun satt seg inn låste gjerningspersonen bildøren og begynte å beføle fornærmede på lårene. Fornærmede protesterte verbalt flere ganger, «men var så sterkt rammet av angst at hun ikke maktet å yte fysisk motstand» (avsnitt 6). Gjerningspersonen hadde deretter ufrivillig seksuell omgang med fornærmede.

---

<sup>74</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 216

<sup>75</sup> Jacobsen (2019) s. 186

<sup>76</sup> Rt. 1982 s. 578

For psykiske forhold oppstår det en grenseflate mot *utnyttelse* av psykisk lidelse eller psykisk utviklingshemming som er regulert i straffeloven § 295 første ledd bokstav b. Fra forarbeider fremgår det at dersom «den psykiske lidelsen eller utviklingshemmingen har ført til at fornærmede var ute av stand til å motsette seg handlingen, er det voldtektsbestemmelsen som skal anvendes».<sup>77</sup> Rettspraksis synes imidlertid å oppstille en svært høy terskel for tilfellene av psykisk utviklingshemming før man er over i voldtektsstraffebudet, slik at grensen fremstår noe uklar.<sup>78</sup>

Et annet tilfelle som kan omfattes av bokstav b er overraskelsestilfeller. I Rt. 2012 s. 60 ble et slikt tilfelle regnet som voldtekt. Saken gjaldt anke over saksbehandlingen, men førte ikke frem. Fra Høyesterett fremkom det at «[d]omfelte førte en finger inn i fornærmedes vagina uten at hun rakk å avverge handlingen» (avsnitt 13). I lagmannsrettsavgjørelsen ble det uttalt at «[u]nder enhver omstendighet kom han så brått på henne at hun ikke fikk stanset faren før overgrepet hadde funnet sted. Lagmannsretten finner det hevet over enhver rimelig tvil at [gjerningspersonen] ved anledningen forsettlig førte sin langfinger inn i fornærmedes vagina og derved er skyldig i å ha skaffet seg omgang med henne ...».<sup>79</sup> Her kan det spørres hvor overrasket man må være for å være ute av stand til å motsette seg handlingen. Verken dette spørsmålet eller spørsmålet om hvor mye som kreves før noen er ute av stand synes å ha et sikkert svar, og viser dermed hvor uklart vilkåret om «ute av stand til å motsette seg» er.

### 3.4.2 «Ute av stand» og samtykke

For å bli straffet for voldtekt etter bokstav b, er det ikke alene tilstrekkelig at noen er i en «ute av stand»-tilstand. Det kreves også at den seksuelle omgangen er ufrivillig. Dersom det foreligger et gyldig samtykke til seksuell omgang, så foreligger det ikke en voldtekt. Det må derfor vurderes hvorvidt det kan foreligge gyldig samtykke til seksuell omgang i en «ute av stand»-tilstand.

I mange av hjelpeløshetstilfellene vil det være svært lite rom for å samtykke fordi fornærmede i slike situasjoner ikke har *avgitt* et samtykke eller fordi vedkommende ikke er *samtykkekompetent*. I denne sammenheng kan det diskuteres om det generelt kan oppstilles et manglende samtykke for «ute av stand»-tilfellene. Svaret på dette er nei. Det er i

---

<sup>77</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 216

<sup>78</sup> Rt. 2005 s 154

<sup>79</sup> LG-2011-13876

utgangspunktet ikke noe i veien for at en person som er i et hjelpeløshetstilfelle, likevel kan avgi et gyldig samtykke til seksuell omgang.<sup>80</sup> For eksempel i Cerebral parese-tilfellene. Slike fysiske svakheter medfører ikke uten videre at vedkommende er ubevisst om situasjonen. Handlingen vil som hovedregel da være ønsket og dermed straffri.

En særlig problemstilling er om man kan samtykke til seksuell omgang før man blir ute av stand til å motsette seg det. For eksempel hvor den ene parten sovner før den andre har avsluttet den seksuelle omgangen. Fra juridisk litteratur er utgangspunktet at selv om man samtykker til seksuell omgang i bevisst tilstand, så gir ikke det gjerningspersonen rett til å benytte seg av samtykket etter at bevisstløsheten er inntrådt.<sup>81</sup> Det trekkes i retning av at samtykke ikke kan forlenges i slike tilfeller.

Rt. 2003 s. 687 gjelder et slikt tilfelle hvor gjerningspersonen fortsatte å ha seksuell omgang med en kvinne som opprinnelig var med på dette frivillig, men som sovnet før gjerningspersonen avsluttet. Høyesterett påpekte på den ene siden at en slik situasjon utvilsomt kunne oppleves som krenkende for den fornærmede i ettertid, og at gjerningspersonen ofte måtte sies å ha opptrådt klart klanderverdig i slike tilfeller. På den andre siden var det stor forskjell på graden av krenkelse og klanderverdighet i denne saken sammenlignet med det som typisk ble rammet av voldtektsstraffebudet. Høyesterett mente de gikk for langt hvis slike forhold skulle rammes av en så alvorlig lovbestemmelse, og resultatet ble enstemmig frifinnelse. Voldtektsstraffebudets gjerningsbeskrivelse ble her tolket innskrenkende, slik at tilsvarende tilfeller som nevnt i dommen faller utenfor gjeldende rett. Det er likevel viktig å presisere at dommen ikke skal forstås slik at en partner fritt frem kan utfolde seg seksuelt når motparten har sovnet. Høyesterett foretok nemlig en avgrensning av den innskrenkende tolkningen. Det ble presisert at straffriheten må «avhenge av at gjerningspersonen ikke har gått over til mer inngripende handlinger etter at partneren har sovnet», samt at det tas forbehold «der bevisstløsheten inntreffer som følge av et epileptisk anfall, en ulykke eller liknende» (avsnitt 17). Et samtykke kan dermed forlenges i slike tilfeller, så lenge gjerningspersonen ikke går over til mer inngripende handlinger etter at partneren har sovnet.

---

<sup>80</sup> Høgberg og Salomonsen (2010) s. 224

<sup>81</sup> Matningsdal (2016) s. 192

Utgangspunktet fra dommen er senere videreført i etterfølgende rettspraksis. Blant annet i en lagmannsrettdom fra 2017.<sup>82</sup> Her hadde gjerningspersonen og fornærmede hatt frivillig samleie før fornærmede sovnet. Gjerningspersonen fortsatte deretter med ulike former for seksuell omgang med fornærmede, som han tok opp på film. Det ble uttalt at lagmannsretten var bundet av lovforståelsen i 2003-dommen, som inneholdt presiseringen om at gjerningspersonen ikke gikk over til mer inngripende handlinger etter at fornærmede sovnet. Dommen illustrerer likevel at det kan være uklart hva som menes med «mer inngripende handlinger». Flertallet mente den videre seksuelle omgangen ikke var mer inngripende, mens mindretallet la vekt på filmingen og mente den utgjorde en større krenkelse.

### 3.5 Seksuell omgang med seg selv eller andre

Bestemmelsen i straffeloven § 291 første ledd bokstav c rammer den som ved vold eller truende atferd «får noen til å ha seksuell omgang med en annen», eller «til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv». En voldtekt kan etter dette alternativet være utført på fysisk distanse, for eksempel gjennom internett.<sup>83</sup> Alternativet er et tillegg til bokstav a og bygger videre på tvangsmidlene «vold eller truende atferd». På grunn av den nære sammenhengen mellom bokstav a og c vil mye av det som fremgikk i tilknytning til bokstav a ha betydning her, uten at det særskilt kommenteres. Det gjelder både vold, truende atferd og årsakssammenheng, se punkt 3.3.1 til 3.3.3.

Bokstav c kom inn i loven ved revisjonen i 2000 med den begrunnelse at en slik fremgangsmåte vil «kunne fremstå som særlig ydmykende for offeret» og burde straffes som seksuallovbrudd.<sup>84</sup> Endringen kom i lys av avgjørelsen inntatt i Rt. 1999 s. 1718, der Høyesterett under en dissens på 3-2 kom til at det å tvinge noen til selv å føre stearinlys og flasker inn i vagina ikke ble omfattet av voldtektsstraffebudet. Flertallet mente det fulgte av selve begrepet seksuell omgang at minst to personer måtte være direkte involvert gjennom fysisk kontakt.

I tilfeller gjerningspersonen tvinger to personer til å ha seksuell omgang med hverandre, kan det oppstilles et spørsmål om begge disse personene skal regnes som fornærmede. Dommen i Rt. 2004 s. 252 er interessant. Her ble begge de involverte regnet som fornærmede til tross for

---

<sup>82</sup> LG-2017-97435

<sup>83</sup> HR-2017-1282-A

<sup>84</sup> Innst. O. nr. 92 (1999-2000) punkt 4.3.3

at gjerningspersonen ikke selv deltok i de seksuelle handlingene. Gjerningspersonens trusler om vold var likevel årsaken til at de seksuelle aktivitetene fant sted. I Rt. 2015 s. 401 ble to kvinner voldtatt og samtidig tvunget til å bidra til voldtekten av den andre. I et referat fra lagmannsrettens dom fremkom det at «tiltalte rettet kniven vekselvis mot de fornærmede og at de fornærmede etter tur ble truet til å holde det ene benet til den andre fornærmede, mens tiltalte gjennomførte de vaginale samleiene. De fornærmede ble også truet til å beføle hverandre» (avsnitt 16). Dommene trekker klart i retning av at begge skal regnes som fornærmede i slike tilfeller, og forutsetter dermed at den seksuelle omgangen er ufrivillig for begge to.

## 3.6 Skyldkravet

### 3.6.1 Innledning

Gjerningsbeskrivelsen i voldtektsstraffebudet må alltid ses i sammenheng med de overordnede grunnvilkårene, som alle må være oppfylt for at gjerningspersonen skal være straffansvarlig. Grunnvilkårene går ut på at handlingen må bryte loven, at det ikke foreligger noen straffrihetsgrunn, at gjerningspersonen er tilregnelig og at gjerningspersonen har utvist skyld.<sup>85</sup> I tillegg må handlingen falle innenfor lovens virkeområde i tid og sted, og straffansvaret må ikke være foreldet.<sup>86</sup> Enkelte av grunnvilkårene reiser ikke særlige spørsmål i voldtektssaker. Kravet om at gjerningspersonen har utvist skyld aktualiserer seg imidlertid i stor grad, og blir omtalt i det følgende.

Skyldkravet er et utslag av skyldprinsippet som innebærer at gjerningspersonen bare kan holdes ansvarlig dersom vedkommende har hatt tilstrekkelig kunnskap om, eller burde forstått, at den seksuelle omgangen var et resultat av vold, trusler eller utnyttelse.<sup>87</sup> Uten slik kunnskap er det ikke rimelig å forvente at personen skulle ha handlet annerledes.

Voldtektsstraffebudet rammer kun forsettlige handlinger, jf. straffeloven § 21. Grovt uaktsom voldtekt er også straffbart, men tilfellene reguleres i et eget straffebud i § 294. Når lovgiver på denne måten har delt det opp, er det for å markere at forsettlige krenkelser er særlig

---

<sup>85</sup> Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 194

<sup>86</sup> Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 194. Straffansvar for fullbyrdede overtredelser av § 291 foreldes ikke, jf. straffeloven § 91

<sup>87</sup> Gröning, Husabø og Jacobsen (2016) s. 119



klanderverdige.<sup>88</sup> Det er likevel en nær sammenheng mellom straffebudene, hvor grovt uaktsom voldtekt anses som en forlengelse av forsettlig voldtekt. Derfor behandles skyldformene samlet.

### 3.6.2 Forsettlig voldtekt

Skyldformen for § 291 er forsett. Det nærmere innholdet av hva som menes med forsett fremgår av straffeloven § 22. Det finnes tre alternative forsettsformer som alle stiller krav til gjerningspersonens egen kunnskap, innsikt eller forståelse. Etter § 22 bokstav a foreligger det *hensiktsforsett* dersom gjerningspersonen har hatt til hensikt å oppnå seksuell omgang på en måte som rammes av voldtektsstraffebudet. Videre etter § 22 bokstav b foreligger det *vissthets- eller sannsynlighetsforsett* dersom gjerningspersonen holdt det for sikkert eller overveiende sannsynlig at den seksuelle omgangen ble oppnådd på denne måten. Den siste forsettsformen i § 22 bokstav c er *eventuelt forsett*, her har gjerningspersonen ansett dette som mulig, men likevel bestemt seg for å gjennomføre handlingen selv om gjerningsbeskrivelsen vil bli oppfylt.<sup>89</sup>

Gjerningspersonens utviste skyld må dekke alle omstendighetene i gjerningsbeskrivelsen.<sup>90</sup> For tilfeller etter bokstav a innebærer det at gjerningspersonen må oppfatte at han har seksuell omgang med et annet menneske, at han bruker vold eller truende atferd, at dette er årsaken til at han oppnår seksuell omgang, og at motparten ikke har samtykket i den seksuelle omgangen.<sup>91</sup> Gjerningspersonen skal her bedømmes etter sin oppfatning av den faktiske situasjonen på gjerningstidspunktet, jf. straffeloven § 25 første ledd. Dersom det ikke kan bevises at gjerningspersonen trodde den seksuelle omgangen var ufrivillig, er straff for voldtekt utelukket. Særlig i tilfeller hvor fornærmede trekker tilbake samtykket på en uklar måte kan det være vanskelig å avgjøre om gjerningspersonen har handlet forsettlig. Det er likevel uten betydning om gjerningspersonen opprinnelig trodde at ønsket om seksuell omgang var gjensidig, dersom han senere blir klar over at det ikke er tilfelle og tiltvinger seg seksuell omgang.<sup>92</sup> Det er ikke uvanlig at gjerningspersonen er beruset når han gjennomfører voldtekten. For de tilfeller gjerningspersonen misforstår situasjonen på grunn av selvforskyldt

---

<sup>88</sup> Jacobsen (2019) s. 116

<sup>89</sup> NOU 2008: 4 s. 19

<sup>90</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 231

<sup>91</sup> Jacobsen (2019) s. 117

<sup>92</sup> NOU 1997: 23 s. 47

rus, fingeres manglende forsett slik at han blir vurdert som om han var edru, jf. straffeloven § 25 tredje ledd.

### 3.6.3 Grovt uaktsom voldtekt

Straffebudet om grovt uaktsom voldtekt i § 294 bygger direkte på gjerningsbeskrivelsen i § 291. Det er bare skyldformen, grov uaktsomhet, som atskiller de to straffebudene. Hva som menes med grov uaktsomhet fremgår av straffeloven § 23 andre ledd. Utgangspunktet er at det foreligger grov uaktsomhet der «handlingen er svært klanderverdig og det er grunnlag for sterk bebreidelse». Det er en kvalifisert uaktsomhetsform, og krever en vesentlig større bebreidelse enn alminnelig uaktsomhetsansvar som reguleres i § 23 første ledd.

For at vilkåret om grov uaktsomhet skal være oppfylt, må gjerningspersonen være sterkt å bebreide for å ikke ha forstått at den seksuelle omgangen ble oppnådd ved bruk av vold eller trusler, eller at den skjedde med noen som var ute av stand til å motsette seg handlingen.<sup>93</sup> Det må være tale om en situasjon hvor en alminnelig hensynsfull person åpenbart ville ha forstått at fornærmede ikke gikk med på den seksuelle omgangen frivillig.<sup>94</sup>

Skyldformen er særlig praktisk i tilfeller hvor partene kjenner hverandre fra før.<sup>95</sup> Her er gjerne voldsanvendelsen eller den truende atferden relativt beskjeden. Det blir da vanskeligere å konstatere at den ene parten hadde forsett om at den andre ikke gikk med på seksuell omgang frivillig. For eksempel antar gjerne parter i forhold at den andre har samtykket på generelt grunnlag. Da er det vanskelig å bevise at det foreligger forsett om det manglende samtykket. For grov uaktsomhet krevers det at gjerningspersonen minst har utvist grov uaktsomhet i relasjon til elementene i gjerningsbeskrivelsen.<sup>96</sup> Dersom gjerningspersonen kun mangler forsett om for eksempel manglende samtykke eller at fornærmede var i en «ute av stand»-tilstand, kan vedkommende likevel bli straffansvarlig etter § 294 dersom det er utvist grov uaktsomhet om forholdet.<sup>97</sup>

Forskjellen mellom forsett og grov uaktsomhet ligger i gjerningspersonens subjektive forestillinger i gjerningsøyeblikket.<sup>98</sup> I praksis kan grensen mellom skyldformene være

---

<sup>93</sup> NOU 2008: 4 s.19

<sup>94</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 27

<sup>95</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 31

<sup>96</sup> Gröning, Husabø og Jacobsen (2016) s. 286

<sup>97</sup> Rt. 2006 s. 513 og Rt. 2014 s. 459

<sup>98</sup> NOU 2008: 4 s. 19

vanskelig å trekke. Et godt eksempel er Rt. 2006 s. 471. Her hadde gjerningspersonen og fornærmede møtt hverandre på et utested. Fornærmede var så beruset at venninnen besluttet at hun burde kjøres hjem. Gjerningspersonen hjalp til med å ordne transport. Da de kom hjem la venninnen fornærmede fullt påkledd i en seng, låste døren etter seg og dro tilbake til sentrum. Gjerningspersonen hadde i mellomtiden gått ut av bilen og sneket seg inn et åpent vindu, deretter kledde han av både fornærmede og seg selv og gjennomførte et samleie. Forholdet ble ansett som grovt uaktsomt, og det ble uttalt at «[d]et som bebreides [gjerningspersonen], er at han ikke forsto at [fornærmede] var så beruset at hun ikke var i stand til å motsette seg samleiet» (avsnitt 10). Det er likevel vanskelig å se hvorfor det ikke ble regnet som en forsettlig voldtekt.

### 3.7 Sammenhengen med andre straffebud

Voldtektsstraffebudet i § 291 står ikke isolert, men må sees i sammenheng med det større strafferettslige systemet. I straffeloven kapittel 26 er voldtektsstraffebudet bare én av totalt 30 paragrafer. Selv om et tilfelle ikke regnes som voldtekt etter § 291, betyr ikke det at tilfellet dermed er straffritt. Som vi så i punkt 3.6 har voldtektsstraffebudet en nær sammenheng med det supplerende straffebudet om grovt uaktsom voldtekt i § 294. Videre så vi også den nære sammenhengen mellom «ute av stand»-tilfellene i bokstav b og straffebudet som retter seg mot misbruk av overmaktforhold og lignende i § 295 i punkt 3.4.1. Her så vi at § 295 kan fange opp tilfeller som ikke regnes som voldtekt. Voldtektsstraffebudet er også nært tilknyttet straffebudet i § 296 om seksuell omgang med innsatte mv. i institusjon. Det sentrale er her relasjonen mellom partene, hvor det oppstilles et absolutt forbud mot seksuell omgang med noen man har denne type relasjon til.

Alle de ovenfor nevnte straffebudene har til felles at de omfatter tilfeller av *seksuell omgang*. For mindre inngripende seksuelle aktiviteter finnes tilknyttede regler i §297 om seksuell handling uten samtykke, og i § 298 om seksuelt krenkende atferd offentlig eller uten samtykke. Straffebudet om seksuell handling uten samtykke er av særlig relevans. Dersom det foretas en aktivitet som er *seksuell omgang*, men hvor ingen av straffebudene i §§ 291 til 296 er oppfylt, er det klart at aktiviteten kan regnes som seksuell handling uten samtykke etter § 297.<sup>99</sup> Slik sett fungerer straffebudet som et sikkerhetsnett, og fanger opp tilfeller som ellers ville vært straffri. Det problematiske er likevel spranget i strafferammene. En seksuell

---

<sup>99</sup> Matningsdal (2016) s. 277

omgang som i utgangspunktet skulle blitt ansett som voldtekt, men som for eksempel ikke passerer den nedre grensen for vold, vil da få en mye mildere straff.

Kapittel 26 i straffeloven inneholder også andre straffebud, men disse er ikke like relevant ved fastleggelsen av voldtektsstraffebudet. Utenfor kapitelet finnes det imidlertid andre straffebud som står i sammenheng og utgjør en krenkelse av offerets integritet. Herunder kroppskrenkelse etter § 271, tvang etter § 251 og trusler etter § 263.

### 3.8 Oppsummering

Innledningsvis reiste jeg spørsmål om hva som regnes som voldtekt i dag. Til nå har vi sett at de seksuelle aktivitetene må kvalifisere til seksuell omgang. Videre må det foreligge en samtykkeutelukkende omstendighet, herunder enten et volds-, trussels- eller «ute av stand»-element. For tilfellene i bokstav a og c kreves det i tillegg en årsakssammenheng mellom volden eller den truende atferden og den seksuelle omgangen. Samtykke har også en sentral plass i vurderingen av om det foreligger en voldtekt. Loven tolkes innskrenkende for de tilfeller det foreligger et gyldig samtykke. Voldtektsstraffebudet er fullbyrdet der seksuell omgang er oppnådd på en av de måtene som fremgår av handlingsalternativene, og gjerningspersonen ellers oppfyller de alminnelige vilkårene for straffansvar. Når det gjelder skyldformene er det bare forsettlig voldtekt som rammes av § 291. Grovt uaktsom voldtekt reguleres i § 294. Grensen mellom skyldformene kan imidlertid være problematisk å trekke.

Det finnes enkelte grensetilfeller som kan være vanskelig å avgjøre om utgjør en voldtekt eller ikke. Dersom den nedre grensen for vold eller truende atferd ikke er passert, regnes ikke tilfellet som en voldtekt. Denne grensen kan imidlertid være utfordrende å trekke. I tillegg medfører det store fokuset på fornærmedes handlemåte i bokstav b at det er vanskelig å avklare hvilke tilfeller som regnes som voldtekt. Voldtektsstraffebudet står likevel ikke isolert, det finnes en rekke tilknyttede straffebud som kan fange opp tilfeller som faller utenfor voldtektsdefinisjonen. Særlig aktuelt er straffebudet i § 297.

Etter en inngående gjennomgang av hva som regnes som voldtekt i dag, blir spørsmålet videre hvordan voldtekt *bør* defineres.

## 4 Norges internasjonale forpliktelser

### 4.1 Innledning

Det foreligger i økende grad internasjonale forpliktelser med betydning for norske straffebestemmelser på seksuallovbruddenes område.<sup>100</sup> I flere av de nyere forarbeidene om voldtektsstraffebudet har det vært vurdert hvilke krav som følger av ulike internasjonale konvensjoner Norge har ratifisert.<sup>101</sup> To sentrale konvensjoner i denne sammenheng er EMK og Istanbul-konvensjonen. Både Amnesty og FNs kvinnekomité har rettet sterk kritikk mot Norge for ikke å ha innført en samtykkeregulering, hvor de ovennevnte konvensjonene trekkes frem. Allerede i 2012 uttrykte FNs kvinnekomité bekymring for at den norske straffelovens definisjon av voldtekt krever bruk av trussel eller makt. Komiteen anmodet å endre definisjonen av voldtekt. Mer presist at vi burde «[a]dopt a legal definition of rape in the Penal Code so as to place the lack of consent at its centre».<sup>102</sup> Fra Amnestys nettsider fremgår følgende: «Internasjonal rett er klar: voldtekt er seksuell omgang uten samtykke. Norsk rett er ikke like klar. Vår aksjon krever at norsk lov kommer i overensstemmelse med internasjonal rett».<sup>103</sup> Dersom Norges internasjonale forpliktelser stiller krav til en bestemt utforming av voldtektsstraffebudet, er Norge forpliktet til å stå i samsvar med disse kravene.

### 4.2 Den europeiske menneskerettskonvensjonen

EMK er inkorporert i norsk lov med forrang foran bestemmelser i annen lovgivning, jf. menneskerettsloven §§ 2 og 3.<sup>104</sup> I Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) punkt 7.5.1.3 var EMK tema under drøftelsen av Norges internasjonale forpliktelser. Her ble statens sikringsplikt, som innebærer å iverksette positive tiltak for å sikre individers rettigheter, trukket frem. Det ble særlig vektlagt at vern mot tortur og umenneskelig behandling etter artikkel 3 og retten til privatliv etter artikkel 8 krever at statene har effektive straffebestemmelser som rammer seksuelle overgrep. Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) har ved flere avgjørelser konstatert brudd på artikkel 3 og 8 i forbindelse med voldtekter. Et eksempel er Y. mot Nederland hvor det ble konstatert brudd på artikkel 8. Her uttalte EMD at retten til privatliv

<sup>100</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 207

<sup>101</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) punkt 7.5.1.3 og Innst. 188 S (2017-2018) s. 4

<sup>102</sup> CEDAW/C/NOR/CO/8 punkt 24 b)

<sup>103</sup> Se Amnestys nettsider <https://amnesty.no/voldtekt/samtykkelov> (sist sjekket 09.05.19)

<sup>104</sup> Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, 21. mai 1999 nr. 30

etter artikkel 8 er et begrep som «covers the physical and moral integrity of the person, including his or her sexual life».<sup>105</sup>

En annen helt sentral dom fra EMD vedrørende voldtekt er M.C. mot Bulgaria. Den har i senere tid reist en diskusjon om medlemsstatene som følge av dommen har en plikt til å definere gjerningsbeskrivelsen i voldtektsstraffebudet med henvisning til manglende samtykke. Saken gjaldt etterforskningen av en voldtektsanmeldelse. EMD slo fast at statene var positivt forpliktet til å beskytte sine innbyggere etter artikkel 3 og 8, ved å kriminalisere og straffeforfølge voldtekt på en effektiv måte. Domstolen viste videre til at forståelsen av voldtektsbegrepet var i en utvikling vekk fra avgrensningen til vold og trusler, og over mot manglende samtykke. Det ble konstatert at «[i]n accordance with contemporary standards and trends in that area, the member States' positive obligations under Articles 3 and 8 of the Convention must be seen as requiring the penalisation and effective prosecution of any non-consensual sexual act, including in the absence of physical resistance by the victim».<sup>106</sup> Det interessante i denne sammenheng er hva domstolen mente med dette. Uttalelsen er klar på at statene har en plikt til å kriminalisere og straffeforfølge *ethvert* tilfelle av en seksuell aktivitet som skjer uten noens samtykke. Spørsmålet er videre om denne plikten utleder forpliktelser om hvordan voldtektsstraffebud skal utformes.

I ovenfor nevnte odelstingsproposisjon diskuterte departementet dette. Departementet konkluderte med at det ikke kunne utledes en rettslig plikt til å utforme voldtektsstraffebudet med henvisning til manglende samtykke. Det ble lagt vekt på at årsaken til krenkelsen av EMK artikkel 3 og 8 måtte være de vesentlige manglene ved etterforskningen, ikke lovgivningen. I tillegg ble det vektlagt at voldtektsdefinisjonen i den bulgarske straffeloven ikke skilte seg vesentlig fra andre medlemsstaters lovgivning. Departementet mente det sentrale med uttalelsen var at seksuell omgang uten samtykke straffes, ikke hvordan voldtektsstraffebudet var utformet.

Etter min mening er det vanskelig å se at dommen oppstiller en plikt til spesifikk utforming av voldtektsstraffebudet. I dommen uttales det tydelig at den enkelte stat har en stor skjønnsmargin når det gjelder å sikre og beskytte borgerne mot voldtekt.<sup>107</sup> Medlemsstatene har derimot en plikt til at straffelovgivningen kriminaliserer og straffeforfølger *ethvert* tilfelle

---

<sup>105</sup> Y. mot Nederland avsnitt 22

<sup>106</sup> M.C. mot Bulgaria avsnitt 166

<sup>107</sup> M.C. mot Bulgaria avsnitt 154

av seksuelle aktiviteter som skjer uten samtykke. Både vold og truende atferd er vide definisjoner som fanger opp det meste, i tillegg har vi sett at voldtektsstraffebudet ikke står isolert. Dersom voldtektsstraffebudet ses i sammenheng med andre straffebud, vil særlig § 297 kunne anvendes i tilfeller vilkårene i voldtektsstraffebudet ikke er oppfylt. Uttalelsen fra M.C. mot Bulgaria kan dermed ikke tolkes så strengt at den utleder en forpliktelse om hvordan voldtektsstraffebudet skal utformes. Det legges derfor til grunn at Norge oppfyller sine internasjonale forpliktelser etter EMK.

### 4.3 Istanbul-konvensjonen

I 2017 ratifiserte norske myndigheter Istanbul-konvensjonen.<sup>108</sup> Det innebærer at konvensjonen er folkerettslig bindende for Norge. Den gjelder ikke som norsk lov slik EMK gjør, ettersom den verken er inkorporert eller transformert i loven. Den går heller ikke foran bestemmelser i annen lovgivning ved motstrid. Likevel får den betydning for norsk rett gjennom presumsjonsprinsippet, som går ut på at norsk rett formodes å være i samsvar med folkeretten.<sup>109</sup> Artikkel 36 nr. 1 i konvensjonen pålegger statene å kriminalisere seksuell vold og voldtekt gjennom lovgivning eller på annen måte. Videre ramses det opp hva som menes med seksuell vold i bokstav a-c. Begrepet omfatter vaginal, anal eller oral penetrering av seksuell art av en annens kropp uten samtykke, med enhver kroppsdel eller gjenstand (bokstav a). Andre handlinger av seksuell art mot noen uten samtykke (bokstav b), og å få noen til å utføre handlinger av seksuell art med en tredjeperson uten samtykke (bokstav c). Nummer 2 i artikkelen angir at et samtykke «må gjevast frivillig, som eit resultat av vedkomande person sin frie vilje, sett i lys av forholda omkring hendinga». Bestemmelsen setter samtykke i sentrum, og det har på den bakgrunn vært diskutert om konvensjonen oppstiller et krav om en utforming som eksplisitt fremhever manglende samtykke.

I proposisjonen til Stortinget sitt ratifikasjonsvedtak ble det lagt til grunn at «Norge antas å oppfylle alle konvensjonens krav», herunder kravene etter artikkel 36 om seksuell vold, hvor voldtekt er inkludert.<sup>110</sup> I «Brev fra Justis- og beredskapsdepartementet v/statsråd Sylvi Listhaug til justiskomiteen, datert 30. januar 2018» påpekes det at artikkel 36 kun forplikter Norge til å kriminalisere forsettlige seksuelle aktiviteter uten frivillig samtykke. Og videre at

---

<sup>108</sup> Prop. 66 S (2016-2017) s. 25

<sup>109</sup> Ruud og Ulfstein (2011) s. 63

<sup>110</sup> Prop. 66 S (2016-2017) s. 24

det ikke stilles krav til den lovtekniske gjennomføringen. Etter departementets syn nødvendiggjør ikke Istanbul-konvensjonen en lovendring av det norske voldtektsstraffebudet.

Det har likevel blitt stilt spørsmål i nyere tid om det følger mer bestemte krav til utformingen av voldtektsstraffebudet etter konvensjonen. En av årsakene er kritikken mot Norge fra FNs kvinnekomité. Komiteen anbefaler som nevnt Norge å vedta en juridisk definisjon av voldtekt, hvor mangelen på frivillig samtykke står i sentrum.<sup>111</sup> I tillegg har andre menneskerettsorgan uttrykt et tilsvarende syn. I en rapport fra 2017 fra menneskerettskomiteen for overvåking av FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) rettes det en bredere kritikk av håndteringen av voldtektsproblemet i Norge. Komiteen anbefaler blant annet å endre straffeloven § 291 for å sikre at mangelen på frivillig samtykke står i sentrum av voldtektsdefinisjonen.<sup>112</sup> FNs barnekomité er også enig i denne kritikken.<sup>113</sup> Når det gjelder utformingen av artikkel 36, er det heller ingen tvil om at samtykkebegrepet er tydelig fremhevet.

Istanbul-konvensjonen har en forklarende rapport som utdyper hva som nærmere menes med konvensjonens artikler.<sup>114</sup> I dens avsnitt 193 fremkommer det at medlemsstatene selv skal avgjøre lovens konkrete formulering og de faktorer som de anser utelukker et frivillig samtykke. Og videre at nummer 2 i artikkel 36 bare spesifiserer at samtykke må gis frivillig som følge av personens frie vilje, som vurderes i sammenheng med omstendighetene. Den forklarende rapporten gir dermed medlemsstatene en skjønnsmargin for utformingen av seksualstraffelovgivningen. Det kan derfor neppe utledes mer bestemte krav til utformingen av voldtektsstraffebudet etter konvensjonen. Det sentrale er at medlemsstatene kriminaliserer forsettlig seksuelle aktiviteter uten frivillig samtykke. Og som vi har sett tidligere har voldtektsstraffebudet vide definisjoner på både vold og truende atferd, samt flere tilknyttede straffebud. Norge må derfor sies å oppfylle sine internasjonale forpliktelser også etter Istanbul-konvensjonen.

Innledningsvis i kapittelet reiste jeg spørsmål om det etter internasjonal rett kan stilles krav til en bestemt utforming av voldtektsstraffebudet. Til nå har vi sett at det er overlatt til den enkelte stat hvordan de rent lovteknisk ønsker å definere voldtekt. Internasjonal rett gir bare et rammeverk på hvordan vi kan definere voldtekt. Det legges til grunn at norsk rett oppfyller

---

<sup>111</sup> CEDAW/C/NOR/CO/8 punkt 24 b)

<sup>112</sup> CCPR/C/NOR/CO/7 punkt 15 b)

<sup>113</sup> CRC/C/NOR/CO/5-6 punkt 17 b)

<sup>114</sup> CETS 210 (2011)



sine forpliktelser både etter EMK og Istanbul-konvensjonen. Min vurdering er derfor at man kan fortsette med den gjeldende definisjonen av voldtekt uten å komme i konflikt med konvensjonene.

Kritikken fra Amnesty og de internasjonale menneskerettsorganene kan likevel brukes som et argument for å revurdere lovgivningen. Et annet argument som er trukket frem i voldtektsdebatten er at samtykkelovgivning er en voksende trend som blir fulgt opp av en rekke land. I M.C. mot Bulgaria trakk EMD frem at voldtektsbegrepet er i en utvikling vekk fra fokus på vold og tvang, og over mot manglende samtykke. EMD sender på den måten ut et signal om hvilken retning domstolen ønsker at landene skal gå i. Spørsmålet videre er dermed om den norske voldtektsdefinisjonen er tilstrekkelig, eller om vi bør endre loven til en samtykkeregulering.

# 5 Er dagens voldtektslovgivning tilstrekkelig?

## 5.1 Tidligere vurderinger av samtykkeregulering

Det har i lang tid vært diskutert om Norge bør innføre et samtykkekrav i voldtektslovgivningen, og spørsmålet har vært vurdert i forarbeider en rekke ganger. Allerede i 1995 da Seksuallovbruddsutvalget ble nedsatt, var et av hovedpunktene å vurdere «om kravet til samtykke kommer godt nok frem i voldtektsbestemmelsen».<sup>115</sup> Flertallet var her klar på at et samtykkekrav ikke burde innføres, og Justisdepartementet var enig.<sup>116</sup> I forbindelse med slutføringen av spesiell del i straffeloven 2005 kom spørsmålet på nytt opp, men atter en gang ble det nedstemt.<sup>117</sup> I 2013 var forslaget om et samtykkekrav oppe til vurdering i et høringsnotat, men etter høringsrunden ble ikke forslaget fulgt opp videre.<sup>118</sup> Senest 19. desember 2017 ble det fremmet et representantforslag som gikk ut på at «Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et forslag om hvordan straffeloven kan endres med sikte på at voldtekt blir definert som seksuell omgang uten oppriktig samtykke».<sup>119</sup> Forslaget ble drøftet av justiskomiteen i Innst. 188 S (2017-2018), men flertallet ønsket ikke å vedta. Forslaget ble senere nedstemt i Stortinget 5. april 2018.<sup>120</sup> Status i dag er dermed at det ikke er ønskelig å kriminalisere voldtekt gjennom samtykkelovgivning.

En lovendring som innebærer et samtykkekrav i gjerningsbeskrivelsen, kan gjøres på ulike lovtekniske måter. Gjennom de tidligere vurderingene i forarbeider har flere utformingsmåter blitt diskutert. En mulighet er å endre gjeldende utforming ved å legge til et samtykkekrav som kommer i tillegg til de nåværende vilkårene i gjerningsbeskrivelsen. En annen mulighet er å innføre et samtykkekrav som eneste selvstendige element i gjerningsbeskrivelsen til voldtektsstraffebudet. Slik at volds-, tvangs- og «ute av stand»-elementene fjernes. Videre er en mulighet å beholde nåværende voldtektsstraffebud slik det er utformet, men tilføye en bokstav d som rammer den som på annen måte har seksuell omgang med noen som ikke har samtykket. En siste mulighet er å innføre et eget straffebud med samtykkekrav, som kommer i

---

<sup>115</sup> NOU 1997: 23 s. 7

<sup>116</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 32

<sup>117</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) punkt 7.5.1

<sup>118</sup> Justis- og beredskapsdepartementet (2013) punkt 4.6

<sup>119</sup> Dokument 8:96 S (2017-2018) s. 2

<sup>120</sup> Sak nr. 11 [17:45:55]

tillegg til voldtektsstraffebudet. Uavhengig av de ulike utformingsmåtene har det sentrale spørsmålet i forarbeider vært om et samtykkekrav i det hele tatt burde innføres. I det følgende blir det sett nærmere på noen av argumentene fra forarbeider som har talt imot en innføring. Dersom argumentene ikke står seg i dag, kan det i lys av den offentlige debatten rundt samtykke tale for at det er behov for en lovendring.

Et av argumentene som taler mot samtykkelovgivning og som flere ganger har blitt vektlagt, er bekymringen om at en lovendring vil medføre et større fokus på fornærmedes handlemåte.<sup>121</sup> Et stort fokus på fornærmedes handlemåte kan føre til at rettsikkerheten blir svekket. Særlig dersom det medfører strengere krav til fornærmede om å si ifra om den seksuelle omgangen er ønskelig eller ikke. På den andre siden så vi i punkt 3.4 at straffeloven § 291 bokstav b legger stor vekt på fornærmedes handlemåte, sammenlignet med bokstav a og c. I de tilfellene som rammes av bokstav b har ikke personen som er ute av stand en gang fått tatt stilling til den seksuelle omgangen når den gjennomføres. Argumentet om fokuset på fornærmedes handlemåte står seg derfor ikke like sterkt i dag, ettersom det allerede i gjeldende utforming finnes et stort fokus på fornærmedes handlemåte.

Et annet argument som er blitt anført er at samtykkebegrepets innhold er vanskelig å angi.<sup>122</sup> Innholdet til et gyldig samtykke ble gjennomgått i kapittel 2, og som vi så inneholder mange av kravene uklare og problematiske avgrensninger. Det gjelder særlig kravene om at samtykket må være avgitt, at samtykket må dekke den seksuelle omgangen og at det må være avgitt av noen som er samtykkekompetent. Kan det for eksempel oppstilles generelle *avgitte* samtykker for ektefeller? Vil et samtykke *dekke den seksuelle omgangen* i et tilfelle der partene har samtykket til samleie, men den ene parten går over til å utføre oralsex på den andre? Og hvor ruset må man være før man ikke lenge anses som *samtykkekompetent*? Eksempelene som nevnes er vanskelig å avgjøre etter gjeldende rett. En lovendring med et samtykkekrav som fremgår i gjerningsbeskrivelsen, vil neppe føre til at avgrensningsproblemene blir enklere.

Den offentlige debatten kan fort gi inntrykk av at et samtykkekrav er en ferdig utarbeidet løsning. Tvert imot er det vanskelig å avgjøre hva som skal regnes som «samtykke», eller andre utformingsmåter som «oppriktig samtykke» eller «mangle samtykke». Uten en tydelig definisjon av samtykke vil et voldtektsstraffebud med et samtykkekrav kunne føre til en alt

---

<sup>121</sup> NOU 1997: 23 s. 22 og Justis- og beredskapsdepartementet (2013) s. 33

<sup>122</sup> NOU 1997: 23 s. 22 og Innst. 188 S (2017-2018) s. 2

for omfattende regulering. I justiskomiteens innstilling fra 2018 ble det uttalt at med en samtykkeregulering «vil bedømmelsen i grensetilfeller [i noen tilfeller] kunne lede til en vurdering av atferden opp mot kulturelle og moralske normer fremfor en faktisk vurdering av straffverdigheten og den onde vilje som er ment å straffes».<sup>123</sup> Man risikerer da at tilfeller som normalt ikke anses som voldtekt blir omfattet uten at det nødvendigvis er lovgivers intensjon. Formålet med voldtektslovgivningen er å verne den enkeltes seksuelle selvbestemmelsesrett, ikke gripe inn i alle feil som kan skje i det menneskelige samliv. Dette argumentet står seg dermed like sterkt som ved tidligere vurderinger.

Videre er det argumentert for det ikke er mangler ved dagens hjemler, men det uoversiktlige bevisbildet som gjør det vanskelig å fastslå skyld.<sup>124</sup> Dette argumentets vekt kommer jeg tilbake til i punkt 5.4, hvor sammenhengen mellom bevisutfordringene i voldtektssaker og kravet om subjektiv skyld drøftes. Mot samtykkeregulering har det også vært argumenter for at dagens lovverk dekker alle de tilfeller det er ønskelig å ramme av ufrivillig seksuell omgang.<sup>125</sup> For å fastlegge om dette stemmer, kreves en undersøkelse av om noen tilfeller faller utenfor voldtektsreguleringen. Og det er tema i det følgende.

## **5.2 Finnes det tilfeller av ufrivillig seksuell omgang som faller utenfor?**

I debatten om samtykkeregulering har svaret på dette spørsmålet vært delt. De som er for endring har signalisert at det finnes tilfeller som faller utenfor, mens de som er imot har argumentert for at det neppe finnes praktiske tilfeller som i dag ikke rammes av i alle fall noen straffebud. Det er derfor interessant å foreta en nærmere undersøkelse for å se om det finnes tilfeller som faller utenfor dagens voldtektsregulering. Om det er tilfellet må det vurderes om en samtykkeregulering kunne fanget dem opp, og om det ville ført til en realitetsforskjell fra dagens lovgivning.

I forbindelse med den nedre grensen for voldsbegrepet i punkt 3.3.1, ble Rt. 1993 s. 1302 introdusert. Dommen illustrerer at det ikke er tilstrekkelig å kun motsette seg den seksuelle omgangen verbalt, men at det må foreligge en minimum av maktbruk for at vilkåret om vold skal være oppfylt. Det er svært uheldig om fornærmede i slike tilfeller må tvinge frem et

---

<sup>123</sup> Innst. 188 S (2017-2018) s. 2

<sup>124</sup> Innst. 188 S (2017-2018) s. 2

<sup>125</sup> Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 219-220 og Innst. 188 S (2017-2018) s. 1

voldselement for å bli vernet av voldtektsstraffebudet, siden det utgjør en ekstra krenkelse. I denne sammenheng kan det oppstilles et spørsmål om et samtykkekrav i gjerningsbeskrivelsen hadde fanget opp tilfellet. Siden det da hadde vært ubetydelig om det forelå vold eller truende atferd for å regne et tilfelle som voldtekt, ville det sannsynligvis ført til at gjerningsbeskrivelsen ble oppfylt med en samtykkeregulering. Fornærmede ga her verbalt uttrykk for at sex ikke var ønskelig, det forelå da klart ikke samtykke. I dommen fremgår det også at «[d]et må ... ha vært klart for siktede at hun motsatte seg handlingen» (s. 1304). Dette trekker i retning av at gjeldende lovtekst ikke er tilstrekkelig, og at det er behov for en lovendring for fange opp disse tilfellene.

På den andre siden må voldtektsstraffebudet ses i sammenheng med det større strafferettslige systemet. Selv om forholdet ikke regnes som voldtekt etter § 291, er det klart at slike tilfeller hvor den nedre grensen for enten vold eller truende atferd ikke er oppfylt, blir omfattet av § 297. Et klart eksempel fra nyere rettspraksis er en lagmannsrettsdom fra 2018.<sup>126</sup> Her hadde gjerningspersonen gjennomført seksuell omgang ved å føre en finger inn i fornærmedes skjede, uten hennes samtykke. Gjerningspersonen ble dømt etter § 297. Lagmannsretten uttalte at § 291 ikke var aktuelt i dette tilfellet fordi gjerningspersonen ikke hadde brukt vold eller truende atferd for å skaffe seg den seksuelle omgangen. Videre ble det uttalt at «[s]elv om det utvilsomt gjelder 'seksuell omgang', vil imidlertid forholdet omfattes av § 297 hvor det ikke foreligger alternative straffebestemmelser. Dette er en selvfølge...». Selv om gjerningspersoner i slike tilfeller ikke blir straffri, er problemet med gjeldende regulering det store spranget i strafferammene mellom de to straffebudene. Med en samtykkeregulering hadde ikke slike forhold blitt nedsubsumert til § 297.

Som vi så i punkt 3.4 er «ute av stand til å motsette seg» et uklart vilkår. Det er vanskelig å avgjøre hvilke tilfeller som faller innenfor alternativet. Med et samtykkekrav i gjerningsbeskrivelsen ville vurderingen dreid seg om hvorvidt fornærmede hadde samtykket til handlingen. Det hadde dermed vært uten betydning om fornærmede hadde mulighet til å motsette seg handlingen eller ikke. Noe som trekker i retning av at lovgivningen hadde omfattet flere tilfeller og blitt mer tilstrekkelig. Ser man nærmere etter er det likevel ikke sikkert et samtykkekrav hadde gjort grensdragningen særlig enklere. For rustilfellene hadde det fremdeles vært spørsmål om fornærmede var samtykkekompetent eller ikke. Den største utfordringen med en samtykkeregulering vil nettopp være hva som skal ligge i et samtykke.

---

<sup>126</sup> LF-2018-76465

Det ville derfor avhenge av samtykkebegrepets nærmere innhold om slike tilfeller hadde blitt omfattet. Siden mange situasjoner hvor rus og sex er innblandet oppleves som legitim, hadde det nok vært vanskelig å trekke en klar grense.

En særlig problemstilling som ble presentert i forbindelse med «ute av stand»-tilfellene, er om man kan samtykke til seksuell omgang før man blir ute av stand til å motsette seg det.

Dommen i Rt. 2003 s. 687 gjaldt som nevnt tidligere et slikt tilfelle hvor gjerningspersonen fortsatte å ha seksuell omgang med en kvinne som opprinnelig var med på dette frivillig, men som sovnet før gjerningspersonen avsluttet. Høyesterett tolket her voldtektsstraffebudet innskrenkende slik at tilfellet ikke ble rammet av bokstav b. Slike tilfeller faller dermed utenfor gjeldende rett, forutsatt av at gjerningspersonen ikke går over til mer inngripende handlinger etter at fornærmede har sovnet. I likhet med rustilfellene hadde det vært usikkert om det forelå et samtykke i slike tilfeller med en samtykkeregulering. Det kommer an på om det forutgående samtykket skulle blitt ansett for å dekke den videre seksuelle omgangen eller ikke. Igjen hadde det nærmere innholdet av samtykke vært avgjørende for om tilfellet ble omfattet eller ikke.

I punkt 2.2 så vi at et samtykke må være informert for at det skal være gyldig. I tilknytning til dette kravet kan det oppstilles et spørsmål om man må være klar over hvem man har seksuell omgang med etter gjeldende regulering. Dersom det ikke foreligger et volds- eller trusselselement, blir det rart å tolke ordlyden som at fornærmede var ute av stand til å motsette seg handlingen. Særlig siden fornærmede kunne undersøkt forholdene nærmere. Fra juridisk litteratur fremgår det at så lenge de fysiske handlingene som finner sted svarer til det man har sagt ja til, utløser en svikt i premissene for den seksuelle handlingen normalt ikke straffansvar for voldtekt.<sup>127</sup> Det trekker i retning av at slike personforvekslingstilfeller faller utenfor gjeldende voldtektsregulering. Slike tilfeller kan likevel utgjøre en like stor krenkelse for fornærmede som tilfellene som faktisk omfattes. Det er videre usikkert om en samtykkeregulering ville rammet personforvekslingstilfellene. Det avhenger av samtykkebegrepets nærmere innhold, herunder hvor informert et samtykke måtte vært.

Eksemplene over viser at det kan foreligge tilfeller hvor den seksuelle omgangen er ufrivillig, men som ikke omfattes av voldtektsstraffebudet. Med unntak av det førstnevnte tilfellet hvor den nedre grensen for vold eller truende atferd ikke er passert, er det likevel usikkert om en

---

<sup>127</sup> Jacobsen (2019) s. 140

samtykkeregulering ville fanget opp de resterende tilfellene. Og når det gjelder førstnevnte tilfelle er det klart at straffebudet i § 297 omfatter disse. Samlet sett trekker det i retning av at en lovendring ikke ville ført til en nevneverdig realitetsforskjell fra dagens lovgivning. Det avhenger som nevnt av hva som skal være det nærmere innholdet i samtykkebegrepet. Ved en eventuell lovendring hadde det vært svært viktig å få en klargjøring av samtykkebegrepet og en felles forståelse med tanke på disse grensetilfellene. I det følgende blir det derfor sett på krav til et godt voldtektsstraffebud.

### 5.3 Krav til et godt voldtektsstraffebud

Grunnloven § 96 og EMK artikkel 7 stiller krav til at domstolen ikke kan dømme noen for voldtekt uten hjemmel i lov. Videre stiller også bestemmelsene et visst minstekrav til presisjon fra lovgivers side ved utformingen av straffebud.<sup>128</sup> Jo mer presist et straffebud er utformet, jo klarere og mer forståelig er innholdet for folk flest. Som vi har sett er samtykke et svært vagt og utydelig begrep som kan være vanskelig å fastlegge. Et samtykke er langt ifra det samme som å bare si «ja». For at et samtykke skal anses gyldig og ha straffefriende virkning, er det en rekke krav som må være oppfylt. Og disse kravene kan igjen etterlate tvil om hvilke tilfeller et samtykke er gyldig. Å regulere voldtekt med utgangspunkt i et samtykkekrav i gjerningsbeskrivelsen er dermed kanskje ikke det beste forslaget for å oppnå en klar og presis lov. Da kreves det i så fall at lovgiver tydelig definerer samtykke, men er det i det hele tatt mulig?

I uttalelsene fra høringsinstansene til lovrevisjon i år 2000, uttalte riksadvokaten at dersom samtykkelovgivning skulle hatt noen effekt «måtte det kreves et uttrykkelig og uttalt samtykke. I motsatt fall vil bevisføringen, som i dag, dreie seg om hvorvidt siktede hadde grunn til å tro at frivillighet (samtykke) forelå».<sup>129</sup> Et slikt uttrykkelig og uttalt samtykke vil kunne fjerne usikkerhet om hvordan loven skal tolkes. Veien frem til seksuell omgang består likevel ofte av økende grad intimitet gjennom konkludent atferd. Et uttrykkelig og uttalt samtykke vil derfor passe svært dårlig med hvordan seksuell omgang faktisk utføres. Det vil innebære en stor innskrenkning i den seksuelle selvbestemmelsesretten.

---

<sup>128</sup> Gröning, Husabø og Jacobsen (2016) s. 68

<sup>129</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 47

Dagens voldtektsregulering har allerede et straffebud som inneholder et krav om manglende samtykke i § 297. Det kan dermed fremstå inkonsekvent at seksuell omgang krever kvalifiserte omstendigheter. Straffebudene rammer helt ulike seksuelle aktiviteter, hvor seksuell handling strekker seg helt ned til de straffrie handlingene. Det trekker i retning av at det er behov for en tilsvarende kriminalisering av seksuell omgang. Det nærmere innholdet av samtykkekravet i § 297 fremstår imidlertid uklart. Fra forarbeider fremgår det at det beror på en helhetsvurdering av situasjonen om samtykke foreligger etter § 297, hvor blant annet det at fornærmede befant seg i en truende eller tvingende situasjon er et moment som taler mot at samtykke forelå.<sup>130</sup> I den ovenfor nevnte lagmannsrettdommen fra 2018 i punkt 5.2,<sup>131</sup> var samtykkespørsmålet sakens springende punkt. Det viser at denne helhetsvurderingen av om det foreligger et samtykke kan være vanskelig. I saken ble fornærmede stiv som en stokk og frøs til da den seksuelle omgangen fant sted. Fra retten fremkommer det at gjerningspersonen ikke kunne «høres med at det lå et samtykke i at hun ikke ropte høyt, langt mindre i at hun samtykket etter hvert ved at hun flyttet på bena for å gi bedre plass for hånda hans».

Den største utfordringen med en lovendring er hva som skal ligge i et samtykke. Straffebudet i § 297 gir oss ikke noe særlig hjelp i denne sammenheng. Her kommer også spørsmålet om hvor langt lovgiver bør gå i å fasttømme straffebudets rekkevidde, sammenlignet med å la domstolen presisere rekkevidden nærmere fra sak til sak. Da justiskomiteen drøftet spørsmålet om en samtykkeregulering i 2018 mente mindretallet at meningen ikke var å endre rettstilstanden, men å tydeliggjøre at det i dag er ulovlig med seksuell omgang uten samtykke.<sup>132</sup> Med et udefinert samtykkekrav kan man likevel risikere at rettstilstanden blir endret, ved at domstolen for eksempel presiserer det nærmere innholdet mer vidtrekkende enn det som var lovgivers intensjon. Hver sak er unik og vurderes ut fra de individuelle omstendighetene. Et udefinert samtykkekrav vil dermed kunne medføre stor tvil om hvilke tilfeller som regnes som voldtekt, som igjen kan føre til svekket rettssikkerhet for gjerningspersonen.

Rettstekniske hensyn spiller også inn når det skal vurderes om et straffebud er godt. En rettsregel bør være utformet slik at den ikke blir for vanskelig å praktisere, og at den ikke virker unødig prosesskapende. Siden samtykke er et vidt begrep kan det føre til flere anmeldelser, som igjen kan føre til flere ressurskrevende undersøkelser. Dersom en

---

<sup>130</sup> Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 115-116

<sup>131</sup> LF-2018-76465

<sup>132</sup> Innst. 188 S (2017-2018) s. 2



samtykkeregulering sjelden vil kunne forfølges eller nå til domstolene, vil et slikt straffebud virke unødig prosesskapende. Det vil da være et ytterligere argument mot lovendring. I det følgende blir derfor spørsmålet om en samtykkeregulering vil senke terskelen for domfellelse.

## **5.4 Vil en samtykkeregulering senke terskelen for domfellelse?**

Dersom en samtykkeregulering senker terskelen for domfellelse, medfører det at antall domfellelser for voldtekt øker. Som vi så helt innledningsvis i avhandlingen er tallene på antall henleggelse i dag uholdbart høyt. Hele 80 % av anmeldelsene ender med henleggelse. Det er videre anslått at under 1 % av alle gjerningspersoner blir domfelt. Dersom en samtykkeregulering innebærer at antall domfellelser for voldtekt øker, taler det for at det er behov for en lovendring.

På den ene siden vil en samtykkeregulering fange opp flere tilfeller hvor den nedre grensen for vold eller truende atferd ikke er passert. Dette kan videre åpne for flere domfellelser. På den andre siden er samtykkebegrepet vanskelig å avklare. Som vi så i punkt 5.2 avhenger det av samtykkebegrepet nærmere innhold om et slikt krav medfører en nevneverdig forskjell fra gjeldende regulering. Av betydning for om terskelen for domfellelse vil bli senket er også spørsmålet om det er lett å bevise samtykke.

Bevisutfordringene i voldtektssaker henger nært sammen med kravet om subjektiv skyld fra gjerningspersonen. Som vi så i punkt 3.6 må gjerningspersonens utviste skyld dekke alle omstendighetene i gjerningsbeskrivelsen. Dersom det ikke kan bevises at gjerningspersonen trodde den seksuelle omgangen var ufrivillig, er straff for voldtekt utelukket. En samtykkeregulering vil ikke endre kravet om skyld, og ville nok heller ikke ha avhjulpet de store bevisutfordringene. Beviskravet i straffesaker er strengt. Uskyldpresumsjonen i Grunnloven § 96 andre ledd fastsetter at «[e]nhver har rett til å bli ansett uskyldig inntil skyld er bevist etter loven». Med det menes at «enhver rimelig og fornuftig tvil» skal komme tiltalte til gode.<sup>133</sup> Domstolen må derfor bevise utover «enhver rimelig tvil» at gjerningspersonen har utvist tilstrekkelig skyld. Det er ikke sjelden at det oppstår tvil i voldtektssaker, gjerne gjennom motstridende forklaringer hvor partene som sentrale bevis står ord mot ord. Når partene blir stående ord mot ord har det lite å si hvordan voldtekt er definert.

---

<sup>133</sup> Rt. 2005 s. 1353 avsnitt 14

En mulighet for å sikre notoritet rundt samtykke kunne imidlertid ha vært såkalte «Consent-Apps». I USA har flere selskaper forsøkt å lansere «Consent-Apps», hvor partene kan meddele til hverandre at de samtykker til seksuell omgang. Dette kunne gjort bevisvurderingen enklere. Problemene er likevel store.<sup>134</sup> En elektronisk signering kan også skje gjennom vold eller trusler. Hvordan skal man da bevise at samtykket ikke var inngått frivillig? Videre kan en slik ordning gjøre det vanskelig å presisere det nærmere innholdet av samtykket, for eksempel hvilken type seksuell omgang man ønsker. Slike «Consent-Apps» er derfor en svært firkantet og lite gjennomførbar løsning.

I lys av de store bevisutfordringene vil en lovendring til samtykkeregulering neppe senke terskelen for domfellelse av voldtektssaker. Dette trekker klart i retning av at det ikke er behov for en lovendring og at gjeldende regulering anses å være tilstrekkelig.

Samtykkelovgivning er likevel en voksende trend som er blitt fulgt opp av en rekke land. Både England, Belgia, Irland, Canada, Australia, New Zealand, Sør-Afrika, India og noen delstater i USA har allerede innført samtykkelovgivning.<sup>135</sup> Det samme gjelder Sverige, som hadde en lovendring i 2018. Flere av de som ønsker en lovendring ved det norske voldtektsstraffebudet har brukt den svenske reformen som inspirasjon og referanse. Spørsmålet videre er dermed om Sveriges løsning bør benyttes i Norge.

## 5.5 Svensk lovendring i 2018

I den svenske Brottbalken<sup>136</sup> er voldtektsstraffebudet i 6. kapitel 1 § nylig endret, og lovendringen trådte i kraft 1. juli 2018. Den grunnleggende forskjellen sammenlignet med tidligere rett er at vold, trusler eller utnyttelse ikke lengre kreves for straffansvar for voldtekt eller seksuelt overgrep.<sup>137</sup> I prosessen frem mot lovendringen ble flere aktuelle formuleringsalternativer diskutert, blant annet «utan personens tillåtelse», «medgivande», «fri vilja» og et eget samtykkealternativ.<sup>138</sup> Sverige ønsket ikke et rent samtykkeelement, så det endelige valget falt til slutt på definisjonen «inte deltar frivilligt». Definisjonen gir likevel uttrykk for at man ikke har samtykket, og viser at samtykke kan defineres på ulike måter. Sverige er et land Norge sammenligner seg med i flere sammenhenger, og rettssystemene har

---

<sup>134</sup> Se Danaher (2018) for en nærmere redegjørelse

<sup>135</sup> Leijonhufvud (2008) s. 54

<sup>136</sup> Brottbalken (BrB) SFS 1962:700

<sup>137</sup> Prop. 2017/18:177 s. 30

<sup>138</sup> SOU 2016:60 s. 194

mange fellestrekk. Den nordiske rettsenheten kan dermed være et argument for å innføre et lignende straffebud i norsk rett. Særlig dersom Sveriges løsning gir en entydig og klar definisjon på voldtekt som det norske voldtektsstraffebudet eventuelt kan utvikle videre.

Gjerningsbeskrivelsen i det svenske voldtektsstraffebudet er bygget opp slik at det presiserer noen klare tilfeller hvor man aldri kan anses å ha deltatt frivillig. Dette gjelder for det første tilfeller hvor deltakelsen er en følge av mishandling, annen vold eller visse former for trusler. Videre omfattes tilfeller der gjerningspersonen utilbørlig har utnyttet at man befinner seg i en «særskilt utsatt situasjon». Det siste klare tilfellet hvor deltakelsen aldri kan regnes som frivillig er tilfeller hvor gjerningspersonen får noen til å delta ved å «allvarlig missbruka att personen står i betroendeställing till gärningsmannen». Det er ikke disse klare tilfellene hvor man aldri kan anses å ha deltatt frivillig som er av størst interesse. De svenske alternativene er her svært lik de norske, og søker å fange opp samme tilfeller. Av størst interesse er derimot det svenske voldtektsstraffebudets første del som kun omhandler frivillighet.

Det svenske voldtektsstraffebudets første del straffer også andre tilfeller hvor man «inte deltar frivilligt». Fra loven fremkommer det hva man skal vektlegge i vurderingen om den seksuelle omgangen er frivillig eller ikke. Det skal «særskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt». Språklig sett fremstår formuleringen svært vag og den er ikke presist avgrenset. Hva som menes med «ord eller handling eller på annat sätt» er usikkert. Fra de svenske forarbeider fremgår det at frivillighetsvilkåret tar sikte på den faktiske opptreden, og ikke på personens indre innstilling.<sup>139</sup> Videre fremgår det at «[v]ad ett frivilligt deltagande är kan inte ges någon legal definition» og at det overlates til rettshåndhevelsen å vurdere hva som regnes som frivillig deltakelse i det enkelte tilfellet.<sup>140</sup> Siden de svenske forarbeider ikke gir mer hjelp vil det kunne være uklart hvilke tilfeller som skal anses som frivillige og hvilke som skal regnes som ikke-frivillige. Dette skaper igjen problemer med hensyn til fornærmedes forutberegnelighet. Formuleringen «inte deltar frivilligt» sitt nærmere innhold fremstår uklart, og utgjør på mange måter dermed samme problem som «samtykke».

Selv om flere land i nyere tid har gjennomført reformprosesser, medfører ikke det en automatikk i at samtykkeregulering er den beste løsningen. Som vi ser finnes det også klare svakheter ved den svenske voldtektsdefinisjonen. Sveriges løsning med «inte deltar frivilligt»

---

<sup>139</sup> Prop. 2017/18:177 s. 33

<sup>140</sup> Prop. 2017/18:177 s. 33

kan ikke sies å gi en klar definisjon på voldtekt. Det norske voldtektsstraffebudet bør derfor ikke utvikle denne løsningen nærmere kun for å skape nordisk rettsenhet.

## 6 Konklusjon

Det er ingen tvil om at lovgiver ser på voldtekt med stor alvorlighet. Det er ikke store felt av krenkelser som faller utenfor den nåværende voldtektsreguleringen. Og av de tilfellene som kan tenkes å falle utenfor, vil trolig ikke en samtykkeregulering kunne fange opp disse tilfellene heller. Likevel inneholder gjeldende rett flere svakheter, og kan dermed ikke anses helt tilstrekkelig. Det gjelder særlig rekkevidden av «ute av stand»-tilfellene i bokstav b, som fremstår uklar. I tillegg er spranget mellom voldtektsstraffebudet og straffebudet for seksuell handling uten samtykke stort. Selv om § 297 fungerer som et sikkerhetsnett, medfører det at enkelte tilfeller kan få en mye mildere straff enn de burde fått.

Lovgivningen har vært endret flere ganger gjennom tidene i takt med samfunnets syn, senest i 2000. Ut fra kritikken som har vært reist mot Norge, samt spørreundersøkelsen fra Amnesty som ble nevnt i punkt 1.1, virker det som om samfunnets syn ønsker en endring. Dersom Norge innfører en samtykkeregulering vil gjerne endringen innebære en pedagogisk effekt. Voldtekt er en forbrytelse mot den seksuelle selvbestemmelsesrett, og et samtykkekrav vil tydelig få frem at sex uten samtykke er voldtekt. Det kan igjen påvirke folks generelle holdninger. Intensjonen med en lovendring er dermed god, men etter mitt syn er virkningen likevel lite gjennomtenkt. På grunn av bevisproblemene vil ikke et samtykkekrav senke terskelen for domfellelse. Videre krever et godt voldtektsstraffebud en klar lov. Samtykke er en uklar størrelse som vil gjøre det vanskelig å definere hva et samtykke til seksuell omgang skal innebære. Er det for eksempel nok at noen kler av seg og legger seg i en utfordrende stilling? Samtykkelovgivning kan medføre en svært vidtgående regulering med et upresist nedslagsfelt. Enkelte kan her risikere å bli straffet for voldtekt selv om handlingen de har begått ikke anses som voldtekt av lovgiver.

Voldtekt utgjør et stort samfunnsproblem og er en kraftig krenkelse av individets negative integritet og selvråderett. Andre endringer i loven kan kanskje være en mulighet, men uavhengig av voldtektsstraffebudets utforming vil de store bevisproblemene uansett foreligge. En generell oppfatning er at voldtekt bør forhindres, og tidligere nevnte statistikker kan tilsi at noe bør gjøres. I regjeringens handlingsplan mot voldtekt er det trukket frem fem særlige innsatsområder.<sup>141</sup> Målrettet forebygging er et av dem, hvor tiltak skal tilpasses ulike aldersnivå. Videre fremheves også hjelpetilbud etter voldtekt for fornærmede og bedre

---

<sup>141</sup> Handlingsplan mot voldtekt (2019-2022) s. 7

oppfølging av gjerningspersonene. Et annet svært viktig innsatsområde er etterforskning og behandling i rettsapparatet. Det siste innsatsområdet går ut på å dele kunnskap og kompetanse om godt forebyggende arbeid i kommunene. Dette er likevel et langtidsarbeid.

Diskusjonen om samtykkeregulering er nok ikke over. Senest 23. april 2019 skrev Nettavisen en sak hvor stortingspolitikeren Petter Eide uttalte følgende: «SV mener at lovverket må bli mye tydeligere på at all sex må være frivillig, og at all sex hvor det ikke er uttrykt at det er frivillig, skal være forbudt ... Det var derfor jeg laget et forslag til nytt lovverk, en såkalt samtykkelov, som ble behandlet på Stortinget i fjor».<sup>142</sup> Om det er behov for en lovendring er til syvende og sist en politisk vurdering som krever en langt bredere og grundigere diskusjon. Etter mitt syn må man likevel være forsiktig med å finne «enkle løsninger» på så komplekse problemer som voldtekt. Jeg mener derfor det ikke er behov for en lovendring og slutter meg til flertallet sin uttalelse i Innst.188 S (2017-2018) som mener en lovendring til samtykkelovgivning «er feil medisin på et problem vi alle ønsker å bekjempe».<sup>143</sup>

---

<sup>142</sup> Se Nettavisens nettsider <https://www.nettavisen.no/nyheter/sv-misfornyd---vil-ha-samtykkelov-om-sex/3423597474.html> (sist sjekket 09.05.19)

<sup>143</sup> Innst. 188 S (2017-2018) s. 2

# Litteraturliste

## Lover

### *Gjeldende norske lover*

- Kongeriket Norges Grunnlov, 17. mai 1814 (Grunnloven)
- Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, 21. mai 1999 nr. 30 (menneskerettsloven)
- Lov om endringer i straffeloven mv., 11. august 2000 nr. 76 (seksuallovbrudd)
- Lov om straff, 20. mai 2005 nr. 28 (straffeloven)

### *Opphevede norske lover*

- Almindelig borgerlig Straffelov, 22. mai 1902 nr. 10 (straffeloven 1902)

## Lovforarbeider og andre offentlige publikasjoner

NOU 1997: 23	Seksuallovbrudd – Straffelovkommisjonens delutredning VI
NOU 2008: 4	Fra ord til handling – Bekjempelse av voldtekt krever handling
Ot.prp. nr. 20 (1991-1992)	Om endringer i straffeloven og skadeserstatningsloven m.m. (seksuelle overgrep mot barn)
Ot.prp. nr. 28 (1999-2000)	Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)
Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven)
Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Prop. 66 S (2016-2017)	Samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon 11. mai 2011 om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner
Innst. O. nr. 92 (1999-2000)	Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)
Innst. 188 S (2017-2018)	Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Petter Eide, Kari Elisabeth Kaski, Nicholas Wilkinson og Karin Andersen om endringer i straffeloven med sikte på at voldtekt blir definert som seksuell omgang uten oppriktig samtykke
Justis- og beredskapsdepartementet (2013)	Justis- og beredskapsdepartementet. (2013) Høringsnotat om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 (personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler mv.), Februar 2013
Dokument 8:96 S (2017-2018)	Representantforslag 96 S (2017-2018) fra stortingsrepresentantene Petter Eide, Kari Elisabeth Kaski, Nicholas Wilkinson og Karin Andersen
Sak nr. 11 [17:45:55]	Møte i Stortinget den 5. april 2018. Sak nr. 11: Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Petter Eide, Kari Elisabeth Kaski, Nicholas Wilkinson og Karin Andersen om endringer i straffeloven med sikte på at voldtekt blir definert som seksuell omgang uten oppriktig samtykke (innst.188 S (2017-2018), jf. Dokument 8:96 S (2017-2018))
Handlingsplan mot voldtekt (2019-2022)	Justis- og beredskapsdepartementet, Handlingsplan mot voldtekt (2019-2022)
Rundskriv nr. 1/2019	Riksadvokaten, Rundskriv nr. 1/2019: Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2019 – politiet og statsadvokatene



Brev fra Justis- og beredskapsdepartementet v/statsråd Sylvi Listhaug til justiskomiteen,  
datert 30. januar 2018

## **Rettspraksis**

### *Høyesterett*

- Rt. 1921 s. 827
- Rt. 1961 s. 1317
- Rt. 1970 s. 1110
- Rt. 1982 s. 578
- Rt. 1985 s. 202
- Rt. 1989 s. 517
- Rt. 1989 s. 979
- Rt. 1990 s. 319
- Rt. 1991 s. 554
- Rt. 1993 s. 963
- Rt. 1993 s. 1302
- Rt. 1999 s. 1718
- Rt. 2000 s. 40
- Rt. 2002 s. 436
- Rt. 2002 s. 889
- Rt. 2003 s. 495
- Rt. 2003 s. 625
- Rt. 2003 s. 687
- Rt. 2004 s. 252
- Rt. 2005 s. 154
- Rt. 2005 s. 663
- Rt. 2005 s. 1353
- Rt. 2006 s. 37
- Rt. 2006 s. 471
- Rt. 2006 s. 513
- Rt. 2006 s. 828
- Rt. 2008 s. 917
- Rt. 2012 s. 60
- Rt. 2012 s. 1103
- Rt. 2013 s. 193
- Rt. 2013 s. 751
- Rt. 2014 s. 459

- Rt. 2015 s. 401
- HR-2017-968-A
- HR-2017-1282-A
- HR-2018-568-A
- HR-2018-675-A
- HR-2018-1340-U
- HR-2018-1903-U

#### *Lagmannsretten*

- LG-2011-13876
- LG-2017-97435
- LF-2018-76465

### **Internasjonale konvensjoner og dokument**

EMK	Konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter
SP	FNs konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter
Istanbul-konvensjonen	Europarådets konvensjon 1. august 2014 om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner i nære relasjoner CETS 210

#### CCPR/C/NOR/CO/7

- Human Rights Committee, Concluding observations on the seventh periodic report of Norway (25. April 2018) punkt 15 b)

#### CEDAW/C/NOR/CO/8

- Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women – Norway (9 March 2012) punkt 24 b)

CETS 210 (2011)

- Explanatory Report to Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (11 May 2011)

CRC/C/NOR/CO/5-6

- Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway (4 July 2018) punkt 17 b)

## **Rettspraksis fra internasjonale domstoler**

*Y. mot Nederland*, dom av 26. mars 1985, application no. 8978/80

*M.C. mot Bulgaria*, dom av 4. desember 2003, application no. 39272/98

## **Svenske lover og lovforarbeider**

- Brottbalken (BrB) SFS 1962:700

Prop. 2017/18:177                      Regeringens proposition 2017/18:177. En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet

SOU 2016:60                              Ett starkare skydd för den sexuella integriteten: Betänkande av 2014 års sexualbrottskommitté

## **Litteratur**

Andenæs, Rieber-Mohn              Andenæs, Johs., Georg Fredrik Rieber-Mohn og Knut Erik og Sæther (2016)                      Sæther, *Alminnelig strafferett*, 6. utgave (Oslo 2016)

Asp (2010)                                      Asp, Petter, *Sex och samtycke* (Uppsala 2010)

- Danaher (2018) Danaher, John, «Could there ever be an app for that? Consent apps and the problem of sexual assault», *Criminal Law and Philosophy* 12, 1 (2018) s. 143-165
- Frøberg 2013) Frøberg, Thomas, «Til det rettslige voldtektsbegrepets genealogi», i Alf Petter Høgberg, Trond Erik Schea og Runar Torgersen (red.), *Rettsikker radikaler – festeskrift til Ståle Eskeland 70 år* (Oslo 2013) s. 31-56
- Gröning, Husabø og Jacobsen (2016) Gröning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff. En systematisk fremstilling av norsk strafferett* (Bergen 2016)
- Høgberg og Salomonsen (2010) Høgberg, Benedikte Moltumyr og Torunn Salomonsen, «Voldtektslovgivning på ville veier? – straffeloven § 192», *Tidsskrift for strafferett* (2010) s. 211-253
- Jacobsen (2019) Jacobsen, Jørn, *Valdtektsstraffebudet. Gjeldande rett og spørsmålet om reform* (Bergen 2019)
- Leijonhufvud (2008) Leijonhufvud, Madeleine, *Samtyckesutredningen – lagskydd för den sexuella integriteten* (Stockholm 2008)
- Matningsdal (2016) Matningsdal, Magnus, *Norsk spesiell strafferett, 2. utgave* (Bergen 2016)
- Nygaard (2004) Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt, 2. utgave* (Bergen 2004)
- Ruud og Ulfstein (2011) Ruud, Morten og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett, 4. utgave* (Oslo 2011)
- Thoresen og Hjemdal (2014) Thoresen, Siri og Ole Kristian Hjemdal (red.), *Vold og voldtekt i Norge – en nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress AS, Rapport nr. 1/2014

## **Andre kilder**

Amnesty International. *Samtykkelov*

- <https://amnesty.no/voldtekt/samtykkelov> (sist sjekket 09.05.19)

Dagbladet. *Mener Norge har innført en samtykkelov som Sverige*

- <https://www.dagbladet.no/nyheter/mener-norge-har-innfort-en-samtykkelov-som-sverige/69587804> (sist sjekket 09.05.19)

Nettavisen. *Samtykkelov nedstemt på stortinget: SV misfornøyd – vil ha samtykkelov om sex*

- <https://www.nettavisen.no/nyheter/sv-misfornoyd---vil-ha-samtykkelov-om-sex/3423597474.html> (sist sjekket 09.05.19)